

Sisekaitseakadeemia
Politsei- ja Piirivalvekolledž

Katre Meriloo

**KAUGÜLEKUULAMISE RAKENDAMINE
KRIMINAALMENETLUSES IDA PREFEKTUURIS COVID-19
NÄITEL
Lõputöö**

Edvard Remsel, MA

Tallinn 2022

SISEKAITSEAKADEEMIA LÖPU- VÕI MAGISTRITÖÖ ANNOTATSIOON

Kolledž/instituut	Kaitsmise kuu ja aasta
Töö pealkiri eesti keeles: „Kaugülekuulamise rakendamine kriminaalmenetluses Ida prefektuuris Covid-19 ajal“	
Töö pealkiri võõrkeeles: „Implementation of tele-hearing in criminal proceedings in the Eastern Prefecture during Covid-19“.	
<p>Lühikokkuvõte: Koroonaviirusest tingitud liikumiskiirangud on ülemaailmsed ja puudutavad praktiliselt kõiki avaliku elu valdkondi. Kriminaalmenetlus pole erand. 2020. aasta kevadel võeti Eestis vastu otsus, millega muudetakse kriminaalmenetluse seadustiku paragrahve Covid-19 haigust põhjustava viiruse SARS-Cov-2 leviku kohta. Kriminaalmenetluses muudeti kaugülekuulamise paragrahve. Lõputöö autor leiab, et kaugülekuulmise rakendamisel on mitmeid probleeme, mille tuleks tähelepanu pöörata</p> <p>Lõputöö pealkiri on "Kaugkuulamise rakendamine kriminaalmenetluses Ida prefektuuris Covid-19 ajal". Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja koosneb 47 leheküljest.</p> <p>küsitlus viidi läbi Politsei- ja Piirivalveameti Ida prefektuuri menetlusteenistuste uurijate vahel.</p>	
Võtmesõnad: ülekuulamine, probleem	
Võõrkeelsed võtmesõnad: interrogation, problem	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Töö autor: Katre Meriloo	
<p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus</p> <p>oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.</p>	
Allkiri: (digitaalselt allkirjastatud)	
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Edvard Remsel	Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor/instituudi juhataja: Kalvi Almosen	Allkiri: (allkirjastatud digitaalselt)

SISUKORD

SISUKORD.....	3
MÕISTETE JA LÜHENDITE SELGITUS	4
SISSEJUHATUS.....	5
1. KAUGÜLEKUULAMINE JA SELLE EESMÄRK.....	8
1.1 Ülekuulamine ja selle eesmärk.....	8
1.2 Ülekuulamise taktika	10
1.3 Isiku kehakeel ülekuulamisel.....	13
1.4 Kaugülekuulamine ja sellega kaasnevad probleemid.....	14
1.5 Menetlus kvaliteedi säilimine kaugülekuulamise rakendamisel	18
2 EMPRIILINE UURING.....	22
2.1 Uuringu meetod, protsess ja valim	22
2.2 Uuringu tulemused	23
2.3 Järeldused ja ettepanekud	34
KOKKUVÕTE.....	37
SUMMARY	40
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU.....	41
TABELITE JA JOONISTE LOETELU.....	44
LISAD	45

MÕISTETE JA LÜHENDITE SELGITUS

ALIS - Analüüsi- ja andmelaoinfosüsteem

KrMS - Kriminaalmenetluse seadustik

Lg - Lõige

MIS - Menetlusinfosüsteem

SDVES - Süüteomenetluse digitaalalkirjastatud ja muu digitaalse dokumendi vormistamise, edastamine ja säilitamise korra

SISSEJUHATUS

Kriminaalmenetluse üheks olulisemaks etapiks on kohtueelne menetlus. Selle eesmärk on tõendusteabe kogumine ja teiste tingimuste loomine kohtumenetluseks. Kohtueelses menetluses kogutakse tõendusteavet. Ühtlasi selgitatakse välja, kui suur on tõenäosus, et kuriteo asjaolud on võimalik kohtulikult arutamisel tõendada. (Kergandberg ja Sillaots, 2006, lk 258) Selleks, et kindel juhtum jõuaks kohtulikule arutamisele on vaja kindlaks teha tõendamiseseme asjaolud. Tõendamiseseme asjaoludeks on kuriteo toimepanemise aeg, koht, viis, muud kuriteo tehioolud, kuriteokoosseis, kuriteo toimepannud isiku süü ning teda iseloomustavad andmed ja muud tema vastutust mõjutavad asjaolud (Kriminaalmenetluse seadustik, 2020). Tõendamiseseme asjaolusid saab tuvastada kriminaalmenetluses ainult tõendite abil (Kergandberg ja Sillaots, 2006, lk 167). Kriminaalmenetluse seadustiku (edaspidi KrMS) järgi on tõendiks muu hulgas kahtlustatava, süüdistatava, kannatanud, tunnistaja või asjatundja ütlus (Kriminaalmenetluse seadustik, 2020).

11. märtsil 2020. aastal liigitas Maailma Terviseorganisatsioon koroonahaiguse puhangu pandeemiaks, mis kestab siiani (Rossner, *al* 2021). Peale seda kehtestati liikumispiirangud. Koroonaviiruse nakkuse levikuga kaasnevad väljakutsed on oma olemuselt ülemaailmsed ja mõjutavad praktiliselt kõiki avaliku elu valdkondi. Kriminaalmenetlus pole erand. (Arkusha, *et al.*, 2020, p. 293) Lisaks kõigele muule pidid inimesed üle maailma tegema võimalusel tööd distantsilt kodus. Kriminaalmenetlust aga ei saa viia läbi kodus ning selleks tuli nii uurijatel kui ka teistel politseiametnikel leida viise, kuidas viia läbi uurimine nii, et see ei mõjutaks kellegi heaolu. Üheks selliseks viisiks on kaugülekuulamine. Kriminaalmenetluses võib menetleja korraldada kaugülekuulamist, kui isiku vahetu ülekuulamine on raskendatud või ebamõistlikult koormav või kui kaugülekuulamine on vajalik isiku huvide kaitseks (Kriminaalmenetluse seadustik, 2020).

Teema on **aktuaalne**, sest kriminaalmenetlust ning sellega seotud isikute ülekuulamist on vaja läbi viia isegi siis, kui Covid-19 pandeemia seda mõjutab. 2020. aasta maikuus võeti vastu otsus, millega muudeti kriminaalmenetluse seadustiku paragrahve seoses Covid-19 haigust põhjustava viiruse SARS-Cov-2 levikuga. Kriminaalmenetluse seadustikus muudeti §69 lõikeid (edaspidi lg) 1,2,3 ja 5, mis üldiselt käsitleb kaugülekuulamist.. KrMS §75 lg-s 4 sätestati ka kahtlustatava kaugülekuulamine. Eelnevalt sai kaugülekuulata ainult tunnistajaid ja kannatanuid. (Abipolitseiniku seaduse ja teiste seaduste muutmise seadus (Covid-19 haigust põhjustava viiruse

SARS-Cov-2 levikuga seotud meetmed), 2020) Ehk peamiseks muudatuseks on see, et nüüd saab kaugülekuulata ka kahtlustatavat. Kriminaalõigussüsteemis on kahtlustatava ülekuulamine lahutamatu etapp (Farrugia & Gabbert, 2019, p. 17). Siiski tuleb silmas pidada, et kaugülekuulamine võib olla ebausaldusväärne toiming. Samas ei tohiks kaugülekuulamise vajalikkuses kahelda, sest see võib olla ainus võimalus kriminaalmenetluse kiireks lõpule viimiseks.

Antud töö on **uudne**, sest sellest vaatenurgast pole varem lõputööd kirjutatud. Karmen Päts kirjutas kaugülekuulamise rakendamisest kriminaalmenetluses 2021. aastal ning tema magistritöök oli „Kaugülekuulamise vajalikkus ning usaldusväärsus kriminaalmenetluses“. Karmen Pätsi töö eesmärgiks oli hinnata kaugülekuulamise usaldusväärust ja vajalikkust ning kaugülekuulamisega kaasnevaid positiivseid tulemeid. Karmen Päts toob oma magistritöös välja probleeme, mis võivad mõjutada kaugülekuulamise usaldusväärust. Lisaks usaldusväärsele, uurib antud töö autor ka kõiki võimalikke teisi probleeme, mis võivad seoses kaugülekuulamise rakendamisega kriminaalmenetluses tekkida. Sarnasel teemal on kirjutanud ka Margo Erm 2011. aastal ning tema lõputöök on „Kaugülekuulamise rakendamine väärteomenetluses Põhja prefektuuris“. Margo Ermi lõputöök uuritakse just seda, kas kaugülekuulamist saab rakendada ka väärteomenetluses ning uurimuse lõpuks leitakse, et väärteomenetluses saab kasutada kaugülekuulamist. Käesoleva lõputöö autor uurib täpsemalt, millised on kaugülekuulamisega kaasnevad probleemid kriminaalmenetluses ning kas kaugülekuulamise rakendamisel on menetlus kvaliteet langenud või mitte.

Töö fookuses on kaugülekuulamine. Töös on **uurimisprobleem** püstitatud küsimusena: Kuidas on kaugülekuulamine mõjutanud kriminaalmenetluse läbiviimist Covid-19 ajal?

Uurimisprobleemi täpsustavad 4 **uurimisküsimust**:

- 1) Kui tihti kasutati kaugülekuulamist kriminaalmenetluses ajavahemikus 2020-2021?
- 2) Millised olid peamised viisid kaugülekuulamise läbiviimiseks?
- 3) Kas kaugülekuulamise rakendamine on mõjutanud kriminaalmenetluse menetlus kvaliteeti?
- 4) Millised olid peamised probleemid kaugülekuulamise rakendamisel?

Lõputöö **eesmärk** on välja selgitada kaugülekuulamisega seonduvad plussid ja miinused kriminaalmenetluses Covid-19 ajal ning võimalike probleemkohtade vähendamise võimalused.

Eesmärgi täitmiseks püstitab töö autor 4 **uurimisülesannet**:

- 1) Analüüsida teaduskirjanduse põhjal isikute ülekuulamist kriminaalmenetluses üldiselt ning sellest tulenevalt ka kaugülekuulamise erisust kriminaalmenetluses.
- 2) Koostada ankeetküsitlus, millele vastavad Covid-19 ajal kriminaalmenetluses kaugülekuulamist rakendanud ametnikud.
- 3) Hinnata ja analüüsida ankeetküsitluse tulemusi.
- 4) Sünteesida teooriat ja uuringu tulemusi ning teha järeldusi ja ettepanekuid kaugülekuulamise rakendamise parandamiseks ning teha seda lähtudes sellest, et Covid-19 pandeemia olukord võib jätkuda veel ning hetkel on teadmatus, kas antud pandeemia lõppeb.

Käesolevas lõputöös kasutatakse kvantitatiivset uurimismeetodit. Andmete kogumiseks kasutatakse ankeetküsimustiku. (Õunapuu, 2014, lk 159) Ankeetküsitlusele vastavad Politsei- ja Piirvalveameti Ida prefektuuri menetlustalituste uurijad. Täpsemalt Rakvere, Jõhvi ja Narva jaoskonna koosseisus olevad uurijad. Kogutud andmete analüüsiks kasutatakse statistilist analüüsi (Õunapuu, 2014, lk 184).

Lõputöö koosneb kahest peatükist, mille esimeses osas antakse teoreetiline ülevaade peamistest teoreetilistest aspektidest ülekuulamise kohta terviklikult ning kaugülekuulamisest laialdasemalt ning teises peatükis esitletakse empiirilise uurimuse meetodikat ja analüüsitakse ankeetküsitlusi. Lõpetuseks tehakse uurimuse tulemuste põhjal järeldusi ja ettepanekuid.

Autor soovib tänada kõiki, kes vastasid ankeetküsitlusele. Läbi selle aitasid nad tööd läbi viia. Autor soovib tänada veel enda juhendajat Edvard Remselit igakülgse toe ja lõputöö juhendamise eest.

1. KAUGÜLEKUULAMINE JA SELLE EESMÄRK

Antud peatükis antakse ülevaade isikute ülekuulamisest kriminaalmenetluses üldiselt ja antakse ülevaade ka sellest, mis on kaugülekuulamine ning millised õigusaktid seda reguleerivad. Samuti vaadatakse, kuidas kaugülekuulamise rakendamine võib mõjutada menetluskvaliteeti.

1.1 Ülekuulamine ja selle eesmärk

Ülekuulamine on kui teabe hankimise meetod. Ülekuulamise all mõistetakse olukorda, kus isikutele küsimuste esitamise kaudu taotletakse, et ta räägiks millestki või kellestki midagi, mida küsimuste esitaja ise ei tea või, mille tõesuses ta kahtleb. Ülekuulamise käigus soovib ülekuulaja teiselt isikult enda jaoks uut teadmist. Samuti tahab ülekuulaja saada kinnitust selle kohta, kas meie teadmised on usaldusväärsed. Sellisel viisil püüab ülekuulaja saavutada kahtlusi kinnitavat või kõrvaldavat selgust. (Krüger, 2008, lk 4) Üks tähtsamaid vahendeid kuritegude edukaks avastamiseks ja uurimise jaoks on kannatanute, tunnistajate ja kahtlustatavate tõhus küsitlemine. Selle politsei võtmefunktsiooni nõuetekohane ja professionaalne täitmine võib oluliselt kaasa aidata kuritegude lahendamisele. (Boyle & Vullierme, 2018, p. 7)

KrMS § 62 sätestab tõendamiseseme asjaolud, milleks on kuriteo toimepanemise aeg, koht, viis ning muud kuriteo tehisolud, kuriteokoosseis, kuriteo toimepannud isiku süü, kuriteo toimepannud isikut iseloomustavad andmed ja muud tema vastutust mõjutavad asjaolud. KrMS § 63 ütleb, et tõendiks on kahtlustatava, süüdistatava, kannatanu, tunnistaja või asjatundja ütlus. Ülekuulamine on uurimistoiming, mille eesmärk on saada kriminaalmenetluse seaduse sätteid ning menetlustaktika nõudeid ja soovitusi järgides isikult tõendamiseseme asjaolude kohta ütlusi tema vabas jutustuses ja vastustes uurija küsimusele. Ülekuulamise kaudu saadud andmed on ütlused. Ütlused tuleb omakorda talletada, kas ülekuulamisprotokollis või muul KrMS-is sätestatud viisil, sest ainult sellisel juhul saab ütlusi kasutada tõendina. (Lindmäe, 1995, lk 21)

KrMS § 66 lg 1 kohaselt on tunnistaja füüsiline isik, kes võib teada tõendamiseks olulisi aspekte. Määravaks sellisel juhul on siin see, et menetleja on veendunud, et vastav isik võiks teada tõendamiseseme asjaolusid. Tunnistajal on õigus teada menetlustoimingu eesmärki, õigus keelduda ütluste andmisest KrMS §-des 71-73 ettenähtud juhtudel, õigus pärast vaba jutustust

kirjutada ütlused omakäeliselt (KrMS §74 lg 4), õigus keelduda ütlustest, mis ei puuduta ülekuulamisele käsitlevat teemat (KrMS §66 lg 1). (Kergandberg, *et al*, 2004, lk 23-24)

Vastavalt KrMS § 37 lg-le 3 kohaldatakse kannatanu suhtes tunnistaja kohta sätestatud, kui käesolevas seadustikus ei ole ette nähtud teisiti. Erinevus on aga selles, et kannatanu ei ole mitte üksnes kohustatud andma ütlusi, vaid ta on ka selleks õigustatud (KrMS § 38 lg 1 p 3). Eripära tuleb veel sellest, et tegemist on asjast huvitatu ütlustega, mida tuleb arvestada ütluste hindamisel, mis omakorda ei õigusta valetamist. Kohtuistungil tuleb arvestada, et kannatanu on tutvunud toimikuga ja tema ütlused võivad tulenevalt sellest kohtus olla mõjutatud. Lisaks sellele allub kannatanu kohtus risküsitlusele ning tal on kohtus tunnistajate risküsitlemise õigus. (Kergandberg, *et al*, 2004, lk 25)

Erinevalt tunnistajast ja kannatanust ei vastuta kahtlustatav ütluste andmise keeldumise ja valeütluste andmise eest. Samuti ei hoiatata teda selle eest. Kahtlustatava ütlustest rääkides on vaja täpselt eristada süü tunnistamist ja süü eitamist. Vastavalt KrMS § 75 lg-le 3 algab kahtlustatava ülekuulamine küsimusega, kas ta on toime pannud kuriteo, milles teda kahtlustatakse. Kahtlustatav vastab antud küsimusele, kas „jah“ või „ei“ ning seejärel tuleb vastusele anda seletus. Kui kahtlustatav vastab sellele „jah“, aga edastades ütlustes ta eitab oma süüd, on tervikuna tegemist tegelikult süü eitamisega. Kui kahtlustatav vastab küsimusele „ei“, aga hiljem ütlustes tunnistab oma süüd, on tegemist süü tunnustamisega. (Kergandberg, *et al*. 2004, lk 25)

Lisaks ülekuulamise eesmärgile, peab menetleja esmalt teadma, mis on kohtueelse menetluse eesmärk. KrMS §211 ütleb, et kohtueelse menetluse eesmärk on koguda tõendusteavet ja luua kohtumenetluseks muud tingimused. Kohtueelse menetluse üheks osaks on isikute ülekuulamine ning ka üheks menetlustoimingute liigiks. KrMS §211 järgi võib panna isiku ülekuulamissituatsiooni ja teda allutada ülekuulamisprotseduurile vaid juhtumeil, mil selle inimese mälus olevaid teadmisi-teadmused on meil tarvilik teada saada tõendusteabe kogumiseks ning kahtlustatava õigustatavate ja süüstavate asjaolude selgitamiseks. (Krüger, 2008, lk 5)

Üks tähtsamaid vahendeid kriminaalmenetluse läbiviimiseks on isikute ülekuulamine. Ülekuulamise käigus saab olulisi tõendeid, mis aitab kuritegude lahendamisele kaasa. Ülekuulamise käigus võib uurija saada uusi teadmisi või kinnitavaid fakte, mis aitavad kaasa kriminaalmenetluse edukale lõpetamisele.

1.2 Ülekuulamise taktika

Rahvusvaheliselt on politsei ettevalmistus küsitlemiseks märkimisväärselt erinev. Mõned riigid Euroopas koolitavad menetlejaid välja teabe kogumise lähenemisviisiga ning teised riigid, näiteks Ameerika Ühendriigid kasutavad kahtlustatavate küsitlemisel süüdistavamamat meetodit. Teabe kogumise lähenemisviisiga püütakse saada usaldusväärset informatsiooni, kuid süüdistavam meetod keskendub peamiselt ülestunnistuse saamisele. Inglismaal ja Hollandis on kehtestatud riiklik standardiseeritud koolitus, mis keskendub teabe kogumise meetodile. Saksamaal ja Šveitsis on politseil seaduse järgi kohustus kasutada sellist lähenemisviisi. Eestis ja Sloveenias näib olevat ainult minimaalne ametlik koolitus, mis hõlmab kahtlustatavate ülekuulamist. Nende meetodid võivad aga vähemalt mõnes intervjuu osas järgida süüdistavat lähenemisviisi. (Baker-Eck, *et al*, 2020, pp. 412-413)

Üle kuulatavaga suhtlemise reeglite rakendamine ning järgimine on hädavajalik seaduslikkuse ja ülekuulamisel saadud tõendusteabe usaldusväärsuse tagamise seisukohast. Järgides reegleid, luuakse üldiste reeglite jälgimisega ka eeldused edukaks ülekuulamiseks. See omakorda aitab ülekuulaja ja ülekuulatava vahel luua positiivset suhtlemisõhustikku, mis omakorda võimaldab menetlejal ülekuulamise käigus suunamiseks kasutada taktikalisi võtteid ning vahendeid. (Krüger, 2008, lk 11) On oluline, et küsitaja käituks alati professionaalselt, järgides isiku inimõigusi ja reageerides inimestele, kellel võivad olla erivajadused. (Boyle & Vullierme, 2018, p. 31)

Enne ülekuulamist tutvustab uurija ennast ülekuulatavale isikule ning ta on kohustatud nimetama oma ametinimetuse ja ees- ning perekonnanime. Järgmisena kontrollitakse ka ülekuulatava dokumente. Kui dokumendid on kontrollitud, annab uurija ülekuulatavale teada, millega seoses on ta ülekuulamisele kutsutud. Samuti on oluline ülekuulatavale selgitada tema õigusi ja kohustusi. Uurija ei tohi unustada, et just sellel etapil saab ülekuulatav oma esimesed muljed ning arusaamised uurijast, mis sageli määravad edasise omavahelise suhtluse. Esimesel kohtumisel peab uurija oma käitumisega äratama ülekuulatavas enda vastu usaldust ja lugupidamist. (Lindmäe, 1995, lk 27-28) Eduka ülekuulamise läbiviimine on oskus, mis on seotud ülekuulaja isiksuse ja suhtlusstiiliga, seehulgas sellega, kuidas ülekuulaja loob suhte või tunneb empaatiat ülekuulatavaga. Niimoodi käitudes saab ülekuulaja muuta ülekuulatava suhtumist olenemata sellest, kas ülekuulatav on tunnistaja või kahtlustatav. Ülekuulamise kvaliteet sõltub sageli isiklikust pädevusest ja kogenumate kolleegide juhendamisest. (Bussu, 2016, p. 399)

Üheks levinuks ülekuulamise tehnikaks on kognitiivne intervjuu tehnika, mis põhineb kognitiivse psühholoogia põhimõtetel. See on mälu teaduslik uurimus, mis rõhutab mälu säilitamise, tajumise ja suhtlemise uurimist. Kognitiivne meetod kasutab küsitlemise tehnikaid, mis aitavad tunnistajatel ja ohvritel mälust meelde tuletatud teavet hankida ja edasi arendada. Seda meetodit, mis on loodud meeldetuletuse parandamiseks, kuid mitte pettuse tuvastamiseks, kasutatakse pigem koostööd tegevate subjektide kui kurjategijate puhul. Seda tehnikat kasutades kasutab uurija pidevat mnemoonikat, küsimusi, mille eesmärk on parandada või keskenduda mälu meeldejätmisele. (Gilbert, 1993, lk 113-114)

Antud meetod tugineb neljaetapilisele protsessile, mille käigus uurija juhatab subjekti tagasi kuriteosündmuseni. Küsitluse algfaas rekonstrueerib üldiselt juhtunu asjaolud. Teine faas on loodud selleks, et julgustada uuritavat küsitlemise ajal kogu teavet vabalt edastama. Kognitiivse tehnika kaks viimast küsitlemismeetodit põhinevad eeldusel, et mälu on mitu juurdepääsuteed. Kui teave ei ole mälu taastamiseks ühe tüübiga juurdepääsetav, võib see olla juurdepääsetav mõne teise tüübiga. Kolmas faas juhendab subjekti meenutama sündmusi teises järjekorras, mitte traditsioonilises järjekorras ja algusest lõpuni. Kui paluda subjektil juhtumeid vastupidises järjekorras meelde tuletada, võib see anda õigeid mäluvihjeid. Neljandas ja viimases etapis julgustatakse subjekti vaatenurki muutma. (Gilbert, 1993, lk 114)

Kahtlustatava ülekuulamine on kriminaalõigussüsteemi lahutamatu etapp. See on keerukas ja interaktiivne protsess, mis nõuab koolitatud ja kvalifitseeritud intervjuerivatelt kahtlustatavaga suhtlemist ja nende koostöö julgustamist uurimisprotsessis. Uuringud näitavad, et intervjuu kontekstis võivad politsei käitumine ja küsitlusstiil mõjutada ülekuulatava mäluaruandeid. Uurimisintervjuude läbiviimine emotsionaalselt haavatavate kahtlustatavatega võib olla eriti problemaatiline, kuna vaimsed häired kujutavad endast erinevaid väljakutseid. Üldiselt ei pruugi vaimse tervise häiretega kahtlustatavad reageerida traditsioonilistele politsei ülekuulamise meetoditele. See võib viia selleni, et nad on eriti haavatavad ja neil on oht esitada ebausaldusväärseid, eksitavaid või ennast süüdistavat teavet. Samuti need isikud, kellel esinevad vaimse tervise probleemid, on tavaliselt kõrgendatud nõustumise tasemega. Selline kalduvus võib mängida rolli süü vale tunnistamises. (Farrugia & Gabbert, 2019, pp. 17-18)

Sõltumata jurisdiktsioonist on iga intervjuu eesmärk saada võimalikku palju täpset ja usaldusväärset teavet läbi vaba meenutamise. See tähendab, et intervjueritav esitab katkematult

oma esialgse loo enne, kui kasutatakse sundimatuid ja tõhusaid küsitlustehnikaid. Arvestades raskusi, millega intervjuerijad emotsionaalselt haavatavate inimeste küsitlemisel kokku puutuvad, on oluline, et nende küsimused vastaksid intervjueritavate võimetele. Üldine konsensus on selles, et sobivate küsitlustehnikate (näiteks avatud ja uurivate küsimuste) kasutamine annab sobimatute küsimustega võrreldes pikemat, üksikasjalikumat ja täpsemat teavet. (Farrugia & Gabbert, 2019, p. 19)

2014. aastal viidi läbi uuring, kus kasutati Scharff-tehnikat. Scharff tehnika tuumaks on see, et intervjuerija võtab intervjueritava vaatenurga, et tuvastada intervjueritava vastu tehtavad ülekuulamisstrateegiaid. Sellise strateegiaga saab intervjuerija tema vastu tehtavatele ülekuulamisstrateegiatele vastu seista. Scharffi tehnikat võib vaadelda kui katusekontseptsiooni, mis hõlmab mitmeid erinevaid taktikaid. Neli taktikat neist toodi ka antud uuringus välja. Esimene taktika on sõbralik lähenemine. Teise taktika mõtteks on info mitte väljapressimine. Scharff esitas väga vähe küsimusi, kui üldse, ja mitte kunagi ühtegi selgesõnalist küsimust. Sõbralik lähenemine ja info mitte väljapressimine moodustavad aluspõhja Scharff-tehnikas. Kolmas taktika on luua intervjuerija poolt illusioon sellest, et küsitleja teab kõike. Näiteks avas Scharff vestluse väitega, et on ebatõenäoline, et vang suudab pakkuda uut teavet peale selle, mida Scharff juba teadis. Seejärel rääkis ta üksikasjaliku loo, kasutades kogu luureteenistuse kogutud kättesaadavat teavet. Seejuures pakkus ta vangidele võimalust detaile lisada. Neljandaks ja kõige olulisemaks taktikaks on kinnitamise/keelamise taktika. Üksikasjalikku lugu rääkides lisas Scharff konkreetseid väiteid, mida ta püüdis kas kinnitada või eitada. Sellega suutis Scharff hankida teavet ilma oma teabe eesmärke paljastamata. (May, *et al*, 2014, pp. 137-138)

Artiklis kirjeldud uuring viidi läbi selliselt, et intervjuu toimus läbi telefonikõne. Uuringus võrreldi Scharffi-tehnikat ja otsese lähenemise taktikat. Uuring näitas, et kogu intervjuu tulemuste uurimisel tõi Scharffi-tehnika esile oluliselt rohkem uut teavet võrreldes otsese lähenemisega. (May, *et al*, 2014, pp. 141-147)

Ülekuulamise läbiviimiseks võib kasutada erinevaid taktikaid. On oluline, et ülekuulaja loob esmakordselt ülekuulavaga kohtumisel usaldusväärse kontakti, mis aitab edukale ülekuulamisele kaasa. Uuriija võib valida erinevate ülekuulamise taktikate vahel, kuid peamine on, et valitud ülekuulamise viisiga saaks uuriija kätte just selle informatsiooni, mida ta vajab.

1.3 Isiku kehakeel ülekuulamisel

Intervjueerimine on kasulik meetod uurimisandmete kogumiseks nähtuste kohta, mida ei saa otseselt jälgida. Traditsioonilisi isiklike intervjuusid on peetud kuldseks standardiks, kuna need esindavad loomulikku kohtumist, kus intervjueerija suhtleb ja loob suhte osalejatega, jälgides samal ajal nende kehakeelt ja keskkonda. (Irani, 2019, p. 3)

Nagu ka eelnevalt sai öeldud, siis ülekuulamise käigus taotleb ülekuulaja teiselt isikult ülekuulaja jaoks uut teadmust või kinnitust. Ehk sellisel viisil püütakse saavutada kahtlusi kinnitavat või kõrvaldavat selgust. Teadmus võib puudutada fakte, sündmusi, protsesse, ideid, mõisteid jms. (Krüger, 2008, lk 4) Üks teadmuse edastamise viisidest on verbaalne kommunikatsioon ehk rääkimine. Teiseks viisiks on mitteverbaalne kommunikatsioon ehk kehakeel. Tavaliselt on sõnaline osa mitteverbaalse osaga kooskõlas. Pilk ja selle suuna muutused, miimika, žestid, tahtmatud kehaasendid ja –liigutused, punastamine ja muud mitteverbaalsed tegevused – tavajuhul kõik see toetab ja võimendab kõneldavat osa. Kui aga inimene valetab või varjab midagi, tekivad verbaalse ja mitteverbaalses osas vastuolud. See annab tunnistust, et kommunikatsioonis on midagi viltu. (Bachmann, 2003, lk 30) Sellises olukorras peab uurija kindlaks tegema, millest need vastuolud on tingitud. Uurija peab välja uurima, kas isik varjab midagi või valetab.

Seoses valetamisega kaasnevad mitmed muutused füüseses. Kõige levinum viis selleks on higistamine. Higistama hakkavad nii peopesad, sõrmeotsad, laup kui ka kaenlaalused. Lisaks sellele hakkab valetaja suu kuivama või tekib hoopiski süljevoolus. Kuna sisetunnetest on mõjutatud vereringe, võib inimene kas punastada või kahvatada. Näo jume muutust loetakse valetamise üheks indikaatoriks. Sisepinge tõttu pingestuvad ka lihased, mille tõttu on liigutused järsud ja pärsitud. (Bachmann, 2008, lk 70-72)

Valetava inimese hääletoon muutub. Tavaliselt muutub valetaja hääl kõrgemaks, kähisevamaks. Kui on teada, kuidas isik tavaliselt räägib, siis tuleks tähele panna ülekuulamisel, kuidas isiku kõnetempo muutub. Tõele mittevastava jutu kõnetempo kipub isiku tavalise kõnetempoga võrreldes muutuma. (Bachmann, 2008, lk 65-66) Käed ja sõrmed on tavaolukorras inimestel avatud. Need, kes räägivad tõtt rõhutavad oma juttu kätega žestikuleerides, kuid valetajad ei tee seda. See on tingitud asjaolust, et valetaja liigutused on pärsitud. (Navarro ja Karlins, 2010, lk 186) Valetava inimese liigutused muutuvad keha kaitsmise suunas. Tekib kammitsetus,

kramplikkus, ebaloomulikus, ülepingutatatus, ülipüüdlikkus ja vastuolulisus. (Bachmann, 2008, lk 66)

Ülekuulamisel peavad tõerääkijad meeles pidama, mis tegelikult juhtus, siis peavad ka valetajad jälgima ja meeles pidama, kuidas nende poolt antud alibi tõest kõrvale kaldus. Sellega seoses peavad nad kontrollima oma käitumist ja jälgima intervjuueerija reaktsioone. (Sauerland, *et al*, 2019 p. 1239)

Ülekuulamisel on oluline jälgida ülekuulatava kehakeelt. Kehakeel on mitteverbaalne kommunikatsioon, mis võib anda väga palju informatsiooni selle kohta, kas ülekuulatav valetab või varjab midagi. On oluline, et ülekuulatav isik asetseks ülekuulamise käigus nii, et uurija näeks ülekuulatava keha ning märkaks ülekuulatava keha liigutusi, mis võivad viidata sellele, et ülekuulatav isik ei pruugi rääkida tõtt.

1.4 Kaugülekuulamine ja sellega kaasnevad probleemid

KrMS §69 järgi võib menetleja korraldada kaugülekuulamise, kui isiku vahetu ülekuulamine on raskendatud või ebamõistlikult koormav või kui kaugülekuulamine on vajalik isiku huvide kaitseks. Kaugülekuulamine tähendab KrMS seadustiku mõistes ülekuulamist tehnilise lahenduse abil, mille tulemusena on ülekuulatava ütlused otseülekanadena vahetult näha ja kuulda ning talle saab küsimusi esitada. Samuti saab seda teha telefonitsi, mille tulemusena on ülekuulatava ütlused vahetult kuulda ning talle saab küsimusi esitada. (Kriminaalmenetluse seadustik, 2004)

Seoses Covid-19 haigust põhjustava viiruse SARS-Cov-2 levikuga muudeti 2020. aasta maikuus KrMS-is kaugülekuulamise kohta käivaid sätteid. Antud seadusemuudatusega laiendati kaugülekuulamise kasutusala. Kriminaalmenetluses muudeti isikute kaugülekuulamise osalemise lubatavust. Eelnev regulatsioon nimetas kaugülekuulatavate isikutena ainult tunnistajaid, kuid seadusemuudatusega asendati sõna „tunnistaja“ sõnaga „isik“. Mis tähendab, et kaugülekuulamise rakendusala laiendati kõikidele neile, keda on vaja üle kuulata. KrMS §75 lg-s 4 sätestati ka kahtlustatava kaugülekuulamine. Eelnevalt sai kaugülekuulata ainult tunnistajaid ja kannatanuid. (Abipolitseiniku seaduse ja teiste seaduste muutmise seadus (Covid-19 haigust põhjustava viiruse SARS-Cov-2 levikuga seotud meetmed), 2020)

Lisaks Eestile on Covid-19 mõjutanud õigusmõistmise toimimist üle maailma. Nii Euroopa kui ka mujal olevad õigusasutused on pidanud leidma viise, kuidas läbi viia kriminaalmenetluse toimingud nii, et see oleks kooskõlas haiguse leviku tõkestamisega. Laialdasemalt on kasutusele võetud intensiivistatud kõrgtehnoloogiad, eelkõige kaugülekuulamiste tegemine kahtlustatavatele, süüdistatavatele, tunnistajatele, ekspertidele ja kaitsjale. (Ramos, *et al*, 2021, p. 478)

Võrreldes tavapärase ülekuulamisega ei erine kaugülekuulamine niivõrd palju. Enne kaugülekuulamist peab menetleja olema veendunud, et tehnilise lahenduse abil suhtleb ta õige inimesega. Selleks peab ta enne kaugülekuulamist tuvastama ülekuulatava isikuandmed, mis on vajalik kohtueelses menetluses (Kergandberg, Sillaots, 2006, lk 261). Abiprokurör on kirjeldanud ühte viisi kaugülekuulamise läbiviimiseks. Nimelt võib isik näidata oma dokumenti kaamerasse või lugeda dokumendi numbri menetlejale. Kui isikuandmete kohapealt tekib kahtlus, siis võib teha päringu, kus on näha isiku foto või tuleb isikut täiendavalt küsitleda. Õiguste ja kohustuste tutvustamisel võib kasutada enda ekraani jagamise funktsiooni. Seda juhul, kui kasutatakse ülekuulamiseks tehnilist lahendust, tänu millele üle kuulatava ütlused on otseülekandena vahetult näha. Tehniliseks lahenduseks võib olla näiteks SKYPE. Seejärel toimub isiku ülekuulamine. Kaugülekuulamise puhul toimub allkirjastamine nii, et menetleja muudab ülekuulamise protokollid PDF-ks ning seejärel saadab selle isikule, kes allkirjastab selle digitaalselt. Kui ülekuulamisel osaleb ka kaitsja, siis saadab ülekuulatav ülekuulamise protokollid edasi oma kaitsjale, kes selle omakorda digitaalselt allkirjastab. Kui ülekuulamisel osaleb ka tõlk, siis tõlgile saadab ülekuulamise protokollid edasi kaitsja. Kui tõlk on digitaalselt allkirjastanud protokollid, siis saadetakse see kõige viimasena menetlejale, kes protokollid omakorda digitaalselt allkirjastab. (Listov, 2020)

Abiprokurör on kirjutanud Ida prefektuuri menetlejatele ning vastanud neljale tähtsamale küsimisele kaugülekuulamise kohta ning koostanud ka sellekohase juhise. Juhis on kooskõlastatud Viru vanemprokuröride ja juhtivprokuröridega. Antud juhise oli abiprokuröri enda initsiatiiv, kuna menetlejal tekkis seoses kaugülekuulamise läbiviimisega mitmeid küsimusi. Kaugülekuulamist tuleb rakendada vaid väga erandlikul juhul, kui teisiti ei ole kuidagi võimalik. Seda kinnitab KrMS §69 lg 1-st, mis ütleb, et kaugülekuulamist rakendatakse siis, kui isiku vahetu ülekuulamine on rakendatud või ebamõistlikult koormav või kui kaugülekuulamine on vajalik isiku huvide kaitseks. Kaugülekuulamise puhul tuleks eelistada ülekuulamist video teel. Vaatamata sellele, et telefoni teel kaugülekuulamine on seadusega lubatud, on see ikkagi äärmiselt ebausaldusväärne toiming. Kaugülekuulamisel telefoni teel ei ole näha isikut, keda parasjagu üle kuulatakse ning menetleja

ei saa olla kindel, et ta suhtleb õige inimesega. Video teel on kaugülekuulamine aktsepteeritav kohtukõlbulikes asjades. Kindlasti peab kaugülekuulamise protokollid allkirjastama, kuigi KrMS §69 otseselt seda ei nõua. Vastasel juhul tekib küsimus, kas antud toimingul on juriidilist jõudu. Seda enam, et on olemas risk, et ekraani teisel pool on hoopiski vale isik. (Listov, 2020)

Viimaseks toodi välja küsimus, kas protokollid võib üldse üle kuulatavale saata allkirjastamisele. Võib küll, aga teatud mööndustega. KrMS §75 lg 3 p 1 järgi on kahtlustataval ja tema kaitsjal õigus saada ülekuulamise käigus koopia kahtlustatava ülekuulamise protokollist kuni kahtlustuseni. KrMS §214 lg 1 järgi võib kohtueelse menetluse andmeid avaldada üksnes prokuratuuri loal ja tema määratud ulatuses. Nende kahe paragrahvi põhjal on otsustatud, et iga kaugülekuulamine tuleb kooskõlastada prokuröriaga. Loa küsimiseks prokuratuur vormi ei kehtesta. Iga prokurör ise otsustab, kuidas ta kaugülekuulamiseks loa annab. See võib olla suuline luba või kirjalik luba ehk näiteks meilivahetus. Kirjaliku loa puhul seda meilivahetust mitte mingil juhul toimikuisse ei pane. (Listov, 2020)

Lisaks muule peab kaugülekuulamise teel tehtud protokollid vastama ka seadusele ning korrale. Süüteomenetluse digitaalallkirjastatud ja muu digitaalse dokumendi vormistamise, edastamise ja säilitamise korra (edaspidi SDVES) §3 lg 1 ütleb, et menetlusdokument edastatakse isikule elektronpostiga või e-toimiku süsteemi kaudu. Eelnevalt peab selleks aga isikult nõusoleku saama. Ehk sama kehtib ka kaugülekuulamise teel tehtud isiku ülekuulamise protokollid kohta. Muu dokumendi võib isikule edastada elektronpostiga või e-toimiku süsteemi kaudu ilma isiku nõusolekuta. Lõike 2 ütleb, et elektronpostiga edastatud dokument loetakse isikule kättetoimetatuks hetkest, millal isik kinnitab elektroonselt dokumendi kättesaamise. Lõike 4 kohaselt edastatakse isikule dokumendi väljatrükk paber kandjal, kui isik ei ole talle edastatud dokumendi kättesaamist elektroonselt 5 päeva jooksul arvates edastamisest kinnitanud või dokumendi e-toimiku süsteemis avanud. (Justiitsministeerium, 2016)

SDVES § 4 lg 1 järgi tuleb isikul edastada digitaalne dokument menetlejale vahetult, elektronpostiga või e-toimiku süsteemi kaudu. Lg 3 järgi tuleb menetlejal kinnitada elektronpostiga edastatud dokumendi kättesaamist viivitamatult elektroonselt. Lg 4 järgi loetakse menetlejale e-toimiku süsteemi kaudu edastatud dokument kättetoimetatuks e-toimiku süsteemi sisestamisega. (Justiitsministeerium, 2016)

SDVES § 2 lg 1 järgi vormistatakse digitaalne dokument ühes alljärgnevas vormingus (Justiitsministeerium, 2016):

- 1) vormindamata tekst, failinime laiend txt)
- 2) RTF (*Rich Text Format*, failinime laiend rtf)
- 3) PDF (*Adobe Portable Document Format*, failinime laiend pdf)
- 4) ODF (*Open Document Format*, failinime laiend odt)
- 5) DOC (*MS Office Word Document*, failinime laiend doc)
- 6) DOCX (*Office Open XML Document*, failinime laiend docx)

SDVES § 2 lg 2 ütleb, et dokument, mis edastatakse elektronpostiga avaliku andmesidevõrgu kaudu, peab olema varustatud saatja „Digitaalallkirja seaduse” nõuetele vastava digitaalallkirjaga. Delikaatseid isikuandmeid sisaldav dokument krüpteeritakse, kasutades vastuvõtja „Digitaalallkirja seaduse” nõuetele vastava sertifikaadi avalikku võtit. Sellist dokumenti ei pea krüpteerima, kui andmesubjekt on andnud nõusoleku dokumendi edastamiseks krüpteerimata. Lg 3 kohaselt dokumendile, mis edastatakse e-toimiku menetlemise infosüsteemi vahendusel, ei lisata digitaalallkirja, kui selle saatja ja saatmisaeg on e-toimiku süsteemi kaudu tuvastatavad. Lg 4 kohaselt kehtetu sertifikaadi või nõuetele mittevastava failivormingu korral puudub digitaalsel dokumendil õiguslik tähendus, millest dokumendi adressaat teavitab dokumendi saatjat. (Justiitsministeerium, 2016)

Eestis on kriminaalmenetluse keeleks eesti keel (Kriminaalmenetluse seadustik, 2020). Üha enam multikultuursemaks muutuv maailmas on vaja üle kuulata isikuid, kes ei valda kriminaalõigussüsteemis kasutatavat keelt. See tõttu on vaja ülekuulamisele kaasata tõlk. (Dhami, *et al.*, 2017, pp. 291) Sama reegel kehtib ka kaugülekuulamistel.

Kaugülekuulamise erisuseks võib pidada veel asjaolu, et kaugülekuulamine pakub ajakava paindlikkust ja pakub osalejatele rohkem võimalusi, et sobitada intervjuu oma tihedasse töögraafikusse ja isiklikku ellu. Kaugülekuulamise teel on osalejad rohkem pingevabamad, kuna neid küsitletakse nende valitud mugavas ja tuttavas keskkonnas. Olenemata sellest, et kaugülekuulamiselega kaasnevad mitmed võimalused, ei sobi selline viis kõikide uuringute jaoks. Kui uuring keskendub väga tundlikule temale, ei saa intervjuerija pakkuda füüsilist lähedust osaleja lohutamiseks. Isegi siis, kui intervjuerijad suudavad mitteverbaalsete näoilmete või hääletooni kaudu tuge pakkuda ja kaastunnet avaldada. Lisaks sellele ei saa intervjuerijad jälgida intervjueritava kogu kehakeelt ja mitteverbaalset suhtlust, kuna osaleja kujutist kuvatakse sageli

vööst ülespoole. Peale selle võivad uurijad silmitsi seista tehniliste või interneti ühenduse probleemidega, mis võivad mõjutada hääle ja pildi selgust ning samuti ka intervjuu ja helisalvestatud faili kvaliteeti. (Irani, 2019, p. 4-5)

Kaugülekuulamise rakendamisel võib üheks probleemkohaks tõusta võimalik mõjutamine kolmandate isikute poolt. Kaugülekuulamise teel on lihtsam mõjutada ülekuulatavat, kuna ülakuulatava kehakeelt ei pruugi nii hästi olla kaadris näha ning samuti võib keegi kolmas video vaateväljast eemal seista. Kui ülekuulajal tekib kahtlus, et keegi võib mõjutada ülekuulatavat kaugülekuulamise ajal, tuleks selline ülekuulamine koheselt katkestada ning läbi viia vahetu ülekuulamine. (Päts, 2021)

Kaugülekuulamine on Eestis kriminaalmenetluses suhteliselt uus viis, kuidas ülekuulamist läbi viia. Enne kaugülekuulamise läbiviimist peab hoolikalt mõtlema ning kaaluma võimalike teisi viise, kuidas ülekuulamist läbi viia. Kaugülekuulamise rakendamisel tuleb jälgida reegleid ning seaduseid. Covid-19 ajal see suuremalt osalt võimalik ei olnud. Kaugülekuulamise protokollid tuleb käsitleda vastavalt SDVES tulenevale. Sellisel viisil ülekuulamise korraldamine võib kaasa tuua mitmeid probleeme. Näiteks ei saa ülekuulaja pakkuda füüsilist lähedust osaleja lohutamiseks, jälgida isiku kehakeelt, võivad tekkida tehnilised või internetiühenduse probleemid ning ülekuulatavat võidakse mõjutada kolmandate isikute poolt.

1.5 Menetluskvaliteedi säilimine kaugülekuulamise rakendamisel

Covid-19 pandeemia on mõjutanud kohtusüsteemide toimimist üle maailma. Seistes silmitsi tõsiste raskustega kriminaalmenetluse läbiviimisel, mis oleks ka kooskõlas nakkuse leviku tõkestamisega, on õigusasutuses üle Euroopa ja mujal kasutusele võtnud või intensiivistunud kaugtehnoloogiate kasutamist, eelkõige kaugülekuulamise rakendamist. Selliste viiside suurem kasutamine on pandeemia ajal tekitanud erinevaid reaktsioone, nii positiivseid kui ka negatiivseid. Sellegipoolest on Euroopa õigusasutused suurendanud kaugülekuulamise rakendamist, et asendada isikute füüsilist kohalolekut, mis omakorda on muutnud kaugülekuulamise „uueks normaalsuseks“. (Ramos, *et al*, 2021, p. 478) Kohtud pidid vaatamata Covid-19-le jätkama oma tegevust, sest õigussüsteem on oluline lüli sellest, mis annab raamistiku demokraatlikule ühiskonnale. (Legg, 2021, p. 162)

Kaugülekuulamine võib olla vahend, mis väldib suuremaid viivitusi kriminaalõigusprotsessis. Samuti ka õiglast kohtumõistmist, kus on tagatud kahtlustatava või süüdistava õigused, millest üks on õigus olla ära kuulatud. Kaugülekuulamise rakendamine eeldab aga samasugust tõsist ohtu kahjustada kahtlustatava või süüdistatava õigust õiglasele arutamisele, sealhulgas õigust toimingutes isiklikult osaleda. Samuti ka tema kaitseõigusi. (Ramos, *et al*, 2021, p 478)

Virtuaalne kohalolek ei ole samaväärne tegeliku füüsilise kohalolekuga. See on seotud inimese elutähtsate asjadega, kus inimesed otsivad otsust ja isiklikku kontakti ning see ei tohiks olla vähem kehtiv kriminaalmenetluste puhul, milles käsitletakse vabaduse võtmist ja muid inimelu olulisi aspekte. Seetõttu on inimesel õigus viibida isiklikult kohal ja olla ära kuulatud kriminaalasjades, kus tehakse olulisi otsuseid ja aktiivselt osaleda oma kriminaalasjas. See on üks rahvusvaheliselt tunnustatud õiglase kohtumõistmise põhielemente, mis on väljatoodud Kodaniku- ja Poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artiklis 14, Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklis 6 ning Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklites 47 ja 48. (Ramos, *et al*, 2021, p 478)

Rootsi uuringu järgi on Covid-19 peamiselt mõjutanud politseiametnike, prokuröride, kaitsjate, kohtunike ja kohtuarstide tööolukorda neljal erineval viisil, millest üks on töö kvaliteet. Uuringus osalenud kaitsja hinnangul võib telefoni teel tehtud tunnistaja ülekuulamised mõjutada kohtuniku arvamust sellest, kas tunnistaja on usaldusväärne. Selle kaitsja seisukoht on kooskõlas tänapäevaste uuringutega, mis viitavad sellele, et tunnistajate ja kaebajate ütluste esitamise vorm mõjutab oluliselt arusaama nii neist kui ka nende ütlusi. Näiteks elavad tunnistused on sageli üksikasjalikumad ja usaldusväärsemad kui need, mis on tehtud video- või helisalvestise kaudu. (Lidén, 2020, p. 324-329)

Kohtulikus uurimuses KrMS § 288 lg 1 kohaselt võib käsitleda risküsitlust, kus risküsitlusele küsitleb tunnistajat esimesena see kohtumenetluse pool, kelle taotlused on tunnistaja kohtusse kutsutud. (Kriminaalmenetluse seadustik, 2004) Kaugülekuulamine võib ohustada risküsitlemist, mis omakorda võib ohustada menetluse õiglust, takistades isikul esitada või vaidlustada väidet või tõendit, sealhulgas tunnistaja ütlusi. (Legg, 2021, p. 170) „Süüdistatava õigust küsitleda tunnistajaid tunnustatakse tänapäeval nii menetlusõigusena kui ka menetluspõhiõigusena.“ (Lõhmus, 2019, lk 257)

Kuigi osad kohtunikud väidavad, et tehnoloogia ei mõjuta nende otsustuse tegemist, kardavad mõned siiski, et videotehnoloogia muudab kohtusaalide dünaamikat negatiivselt.

Justiitsministeeriumi varajane katsetus, mis käsitles politsei vahi all viibinud isikuid, viitas sellele, et kaugemal viibivad süüdistatavad tunnistavad end tõenäolisemalt süüdi ja saavad vabadusekaotusliku karistuse. Ameerika Ühendriikides, kus süüdistatavad osalesid kaitsjoni arutamisel video teel, said suurema tõenäosusega suuremate summadega võlakirjad. Samuti migrantid, kes osalesid riigist väljasaatmise kohtulikult arutamisel, saadeti suurema tõenäosusega riigist välja. Nende leidude sügavam uurimine viitab aga mitmele komplitseeritavale tegurile. Näiteks kaugülekuulamise teel osalenud süüdistatavatel oli vähem tõenäolisem saada kaitsja, võrreldes nendega, kes kohtus isiklikult osalesid. Kuigi kõigil oli õigus saada õigusabi. Samuti need kaitsjad, kes esindasid kohtus video teel osalenud kliente, arvasid, et füüsiline eraldatus kliendist piirab konfidentsiaalset suhtlust. (Rossner, *et al.*, 2021, p. 3-4) ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni artiklis 10 on öeldud, et „igal inimesel on tema õiguste ja kohustuste määratlemiseks ja temale esitatud kriminaalsüüdistuste põhjendatuse kindlakstegemiseks täieliku võrduse alusel õigus sellele, et tema asi vaadataks avalikult ja kõiki õigluse nõudeid järgides läbi sõltumatult ja erapooletu kohtu poolt“. (Lõhmus, 2019, lk 44)

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kohtuotsus nr 1-20-1578 (Kriminaalasi V. K. süüdistuses KarS § 318 lg 1 järgi, 2021):

Kassatsioonis väitis menetlusaluse isiku kaitsja, et arutades kriminaalasja menetlusaluse vahetut osavõttu kohtuistungist, rikkus maakohus kriminaalmenetlusõigust KrMS § 339 mõttes oluliselt. Viru Maakohus arutas menetlusaluse süüdistust avalikel kohtuistungitel 20. ja 21. mail 2020. Süüdistatav võttis nendest kohtuistungitest osa audiovisuaalse tehnilise vahendi abil. Süüdistatav soovis viibida vahetult kohtusaalis, kuid seda taotlust kohus ei rahuldanud. Maakohus märkis, et kuigi eriolukord seoses Covid-19 haiguse levikuga on lõppenud, kehtivad valitsuse kehtestatud piirangud endiselt ja istungil osalemine video teel on eelkõige menetlusaluse isiku enda huvides. Tagatud on ka süüdistatava kaitseõigus, sest kohus teeb vaheaja, kui süüdistatav või kaitsja soovivad nõu pidada. Kolleegiumi hinnangul ei anna kassatsiooniväited alust maa- ega ringkonnakohtu otsuse tühistamiseks. Tagades süüdistatava osavõtu kohtulikult arutamisest KrMS § 269 lg 2 p 4 alusel audiovisuaalse tehnilise lahenduse abil, toimus esimese astme kohus seaduslikult. Ka on menetlusaluse isiku süüküsimus lõppastmes lahendatud õigesti. KrMS § 269 lg 1 esimese lause järgi on süüdistatava osavõtt kohtumenetlusest üldjuhul kohustuslik. Alates 7. maist 2020 kehtiva KrMS § 269 lg 2 p 4 redaktsiooni kohaselt võib kriminaalasja erandlikult arutada süüdistatava osavõtuta, kui tema kohtusse toimetamine on raskendatud ja süüdistataval on võimalik kohtulikult arutamisest osa võtta tehnilise lahenduse abil, mis vastab sama seadustiku § 69 lg 2 p-s 1 nimetatud nõuetele, ning kohus on veendunud, et süüdistatava kaitseõigus on tagatud.

KrMS § 69 lg 2 p 1 järgi tähendab kaugülekuulamine ülekuulamist sellise tehnilise lahenduse abil, mille tulemusena on ülekuulatava ütlused otseülekanadena vahetult näha ja kuulda ning talle saab küsimusi esitada.

Kriminaalmenetluses on oluline välja selgitada kõik tõendamiseseme asjaolud ning neid on võimalik kindlaks teha ülekuulamise teel. Ülekuulamine on uurimistoiming, mille põhieesmärk on saada isikult tõendamiseseme asjaolude kohta ütlusi, jälgides sama aeg kriminaalmenetluse seaduse sätteid, menetlustaktika nõudeid ja soovitusi. Sama kehtib ka kaugülekuulamise kohta. Ülekuulamisel võib paljusid vihjeid anda ülekuulatava kehakeel, kuid kaugülekuulamise käigus võib kehakeele jälgimine olla raske, sest isiku keha ei ole tavaliselt video teel tehtavate kaugülekuulamistel vööst allapoole näha. Kehakeelt ei saa menetleja jälgida telefoni teel. Kaugülekuulamisel võib tekkida kahtlusi, kas menetleja räägib tegelikult selle inimesega, keda ta üle kuulama peaks. Samuti võib ülekuulatavat mõjutada keegi kolmas isik, sest menetleja ei näe seda ruumis, mis jääb kaadrist välja. Kaugülekuulamine võib mõjutada ka menetluse käiku ning mõjutada kohtunike otsustusvõimet.

2 EMPRIILINE UURING

Käesolev peatükk keskendub empiirilisele uuringule ning lähtub lõputöö eesmärgist selgitada välja, millised on kaugülekuulamisega kaasnevad probleemid kriminaalmenetluses Covid-19 ajal. Samuti soovib autor välja uurida, kuidas on kaugülekuulamine mõjutanud kriminaalmenetluses menetluskvaliteeti.

2.1 Uuringu meetod, protsess ja valim

Käesolevas lõputöös kasutatakse kvantitatiivset uurimismeetodit. Andmete kogumiseks on kasutatud ankeetküsimustiku, mis koosneb suletud, valikvastustega ja avatud lõpuga küsimustest (Õunapuu, 2014, lk 159). Ankeetküsitluse avatud vastusega küsimuste tulemid süstematiseeritakse tulemuste statistiliseks võrdlemiseks. Kvantitatiivne uuringus tehakse järeldusi läbi statistilise analüüsi, mille jaoks tuleb määrata uuritav valim (Hirsjärvi, *et al.*, 2010, lk 130-133). Andmete kogumiseks kasutati Google Forms baasil koostatud ankeetküsitlust, mille lingile vajutades oli osalejatel võimalik küsitlusele vastata. Kvantitatiivses osas viiakse lisaks läbi kaardistusuuring ehk *survey*-uuring, mille raames kogutakse kokku andmed kaugülekuulamise rakendamise kohta kriminaalmenetluses aastatel 2020-2021 ning võrreldakse neid andmeid. (Õunapuu, 2014, lk 55) Selle põhjal saab töö autor teha järelduse, kui palju on kaugülekuulamist nendel aastatel tehtud.

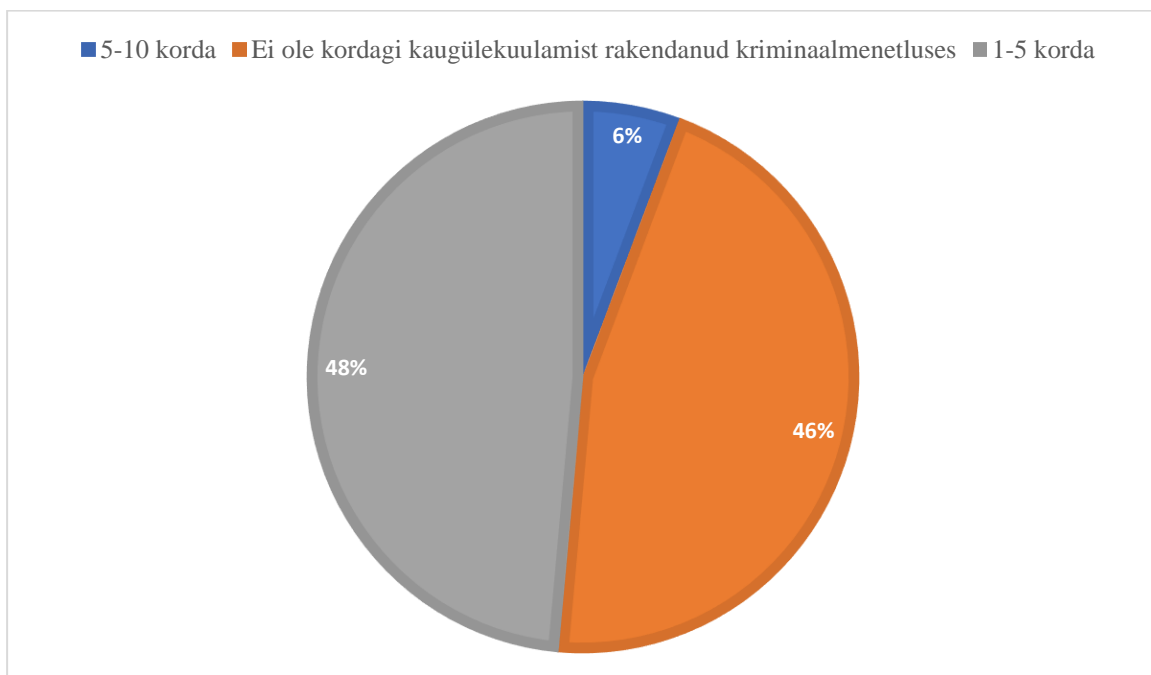
Uuritavaks valimiks on ettekavatsetud valim, mille käigus valib töö autor uuritavad ise (Õunapuu, 2014, lk 143). Antud lõputöös viib autor läbi ankeetküsitluse, millele vastavad Politsei- ja Piirivalveameti Ida prefektuuri menetlustalituste uurijad. Ida prefektuuris on kolme jaoskonna, Narva, Rakvere ja Jõhvi, peale kokku 67 uurijat. Vastajateks on nemad, sest töö autor soovib uurida just nende vaatepilti kaugülekuulamisest. Samuti on töö autor olnud praktiliselt Ida prefektuuris ning töö autor soovib tulevikus töötada Ida prefektuuri all.

Andmete analüüsiks kasutatakse statistilist analüüsi. Selle käigus kirjeldatakse uuritavat nähtust, tehakse selle kohta järeldusi ja prognoositakse selle käitumist. Lõputöös esitatakse andmeid graafikutena ja diagrammidena. Graafikute ja diagrammide põhjal tehakse edasist analüüsi ja järeldusi. (Õunapuu, 2014, lk 184)

2.2 Uuringu tulemused

Kaugülekuulamise rakendamist kriminaalmenetluses Ida prefektuuris Covid-19 näitel viis lõputöö auto läbi ankeetküsitluse, millele vastasid Ida prefektuuri menetlustalitluste uurijad. Ankeetküsitluse eesmärgiks oli välja selgitada üldised andmed kaugülekuulamise kasutamise kohta ning millised probleemid on tekkinud seoses kaugülekuulamisega. Lõputöö autori poolt koostatud küsitlusele vastasid kokku 35 Ida prefektuuri menetlustalitluste uurijat. Ankeetküsimustik saadeti 67 inimesele, kellel oli Politsei- ja Piirivalveameti kodulehel Politsei.ee Ida prefektuuri teenistujate kontaktide nime all kirjas „uurija“.

Esimese küsimuse puhul soovis autor teada saada mitmel korral on iga küsitluse vastanu puutunud kokku kaugülekuulamise rakendamisega kriminaalmenetluses enne Covid-19 puhangut. Vastusevariandid küsitlusele olid „1-5 korda“, „5-10 korda“, „rohkem kui 10 korda“. „ei ole kordagi kaugülekuulamist rakendanud kriminaalmenetluses“.

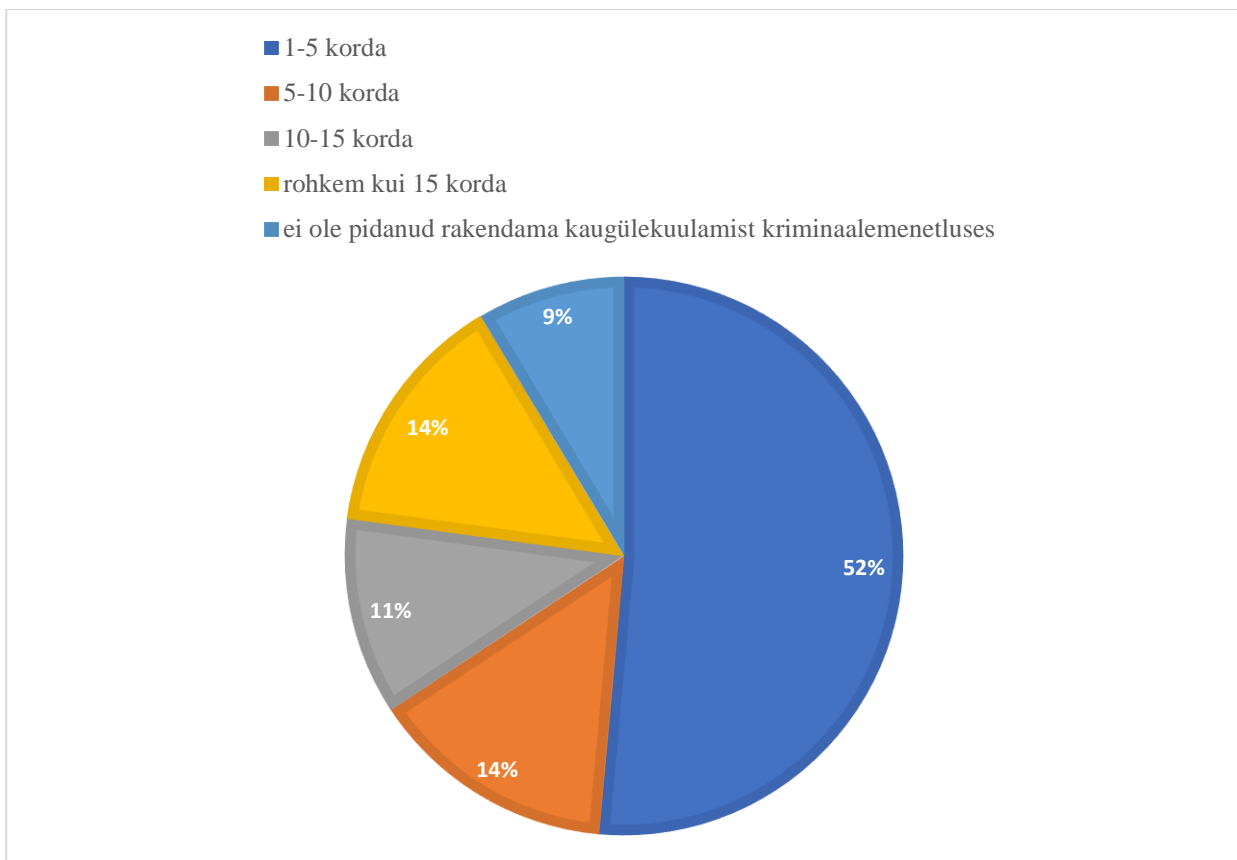

Joonis 1. Kaugülekuulamise rakendamine kriminaalmenetluses enne Covid-19 puhangut (autori koostatud)

48% ehk 17 vastanut on rakendanud kaugülekuulamist kriminaalmenetluses enne Covid-19 puhangut 1-5 korda. 46% ehk 16 vastanut ei ole kordagi rakendanud kriminaalmenetluses kaugülekuulamist enne Covid-19 puhangut ning 6% ehk 2 vastanut on kaugülekuulamist

rakendanud kriminaalmenetlust enne Covid-19 puhangut 5-10 korda. See annab kinnitust, et suur osa vastanutest ei ole kaugülekuulamise rakendamisega kriminaalmenetluses varasemalt kokku puutunud. (vt joonis 1)

Teiseks küsimuseks on: „Mitu korda olete Teie kokku puutunud kaugülekuulamise rakendamisega kriminaalmenetluses peale Covid-19 puhangut?“ Vastusevariandid küsimusele olid „1-5 korda“, „5-10 korda“, „10-15 korda“, „rohkem kui 15 korda“, „ei oska öelda“, „ei ole pidanud rakendama kaugülekuulamist kriminaalmenetluses“.

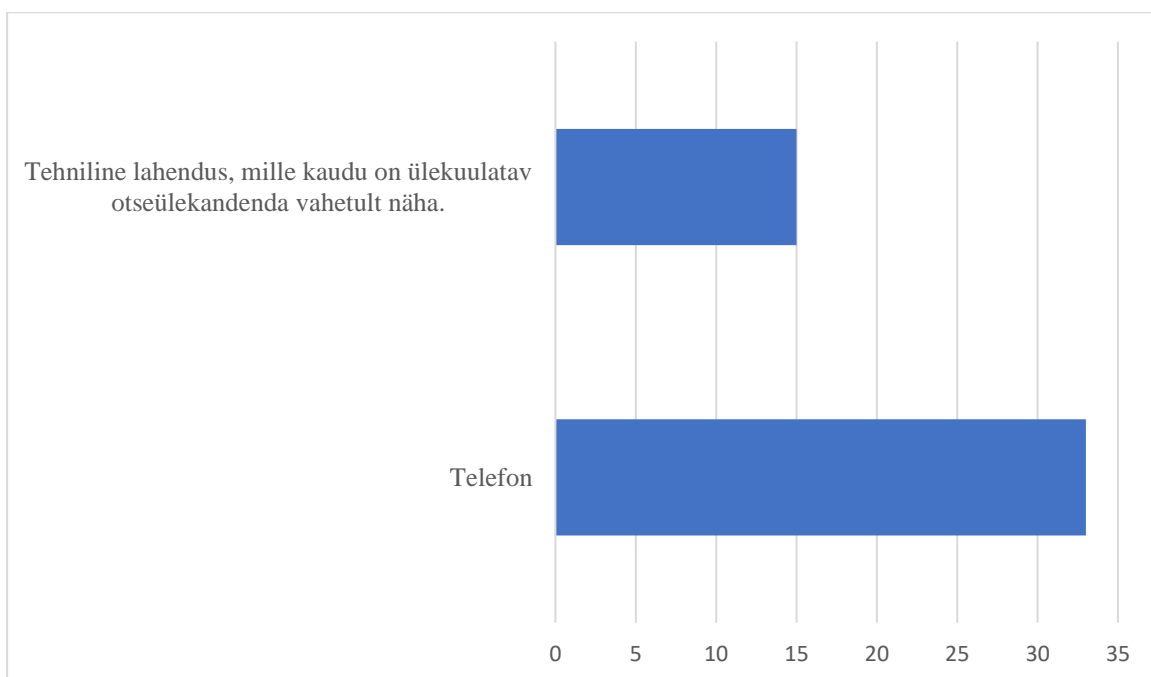

Joonis 2. Kaugülekuulamise rakendamine kriminaalmenetluses peale Covid-19 puhangut (autori koostatud)

52% ehk 18 vastanut on rakendanud kaugülekuulamist kriminaalmenetluses 1-5 korda. 14% ehk 5 vastanut on kasutanud kaugülekuulamist kriminaalmenetluses 5-10 korda. 11% ehk 4 vastanut on rakendanud kaugülekuulamist kriminaalmenetluses 10-15 korda. 14% ehk 5 inimest on rakendanud kaugülekuulamist kriminaalmenetluses 9% ehk 3 vastanut ei ole pidanud rakendama kaugülekuulamist kriminaalmenetluses. Vastusevarianti „Ei oska öelda“ ei valinud ükski vastanu. Peale Covid-19 puhangut on kaugülekuulamise rakendamine kriminaalmenetluses tunduvalt

tõusnud ning seda kinnitab ka küsitluse tulemus. Võrreldes teist küsimust esimese küsimusega on näha, et enne Covid-19 puhangut ei olnud kaugülekuulamist rakendanud kriminaalmenetluses 16 inimest 35st (vt joonis 1), kuid peale Covid-19 puhangut langes see arv 3-le vastanule. (vt joonis 2) Ehk Covid-19 on mõjutanud kriminaalmenetluses ülekuulamise läbiviimist ning suurem osa ankeetküsitlusele vastanud uurijatest on pidanud kasutusele võtma kaugülekuulamise.

Järgmiseks küsimuseks oli: „Milliseid tehnikavahendeid Te selleks kasutate?“. Vastusevariandid küsimusele olid „telefon“ ja „tehniline lahendus, mille kaudu on ülekuulatav otseülekanadena vahetult näha ja kuulda“. Antud küsimusele sai vastata valikvastusena.

Joonis 3. Tehnikavahendid (autori koostatud)

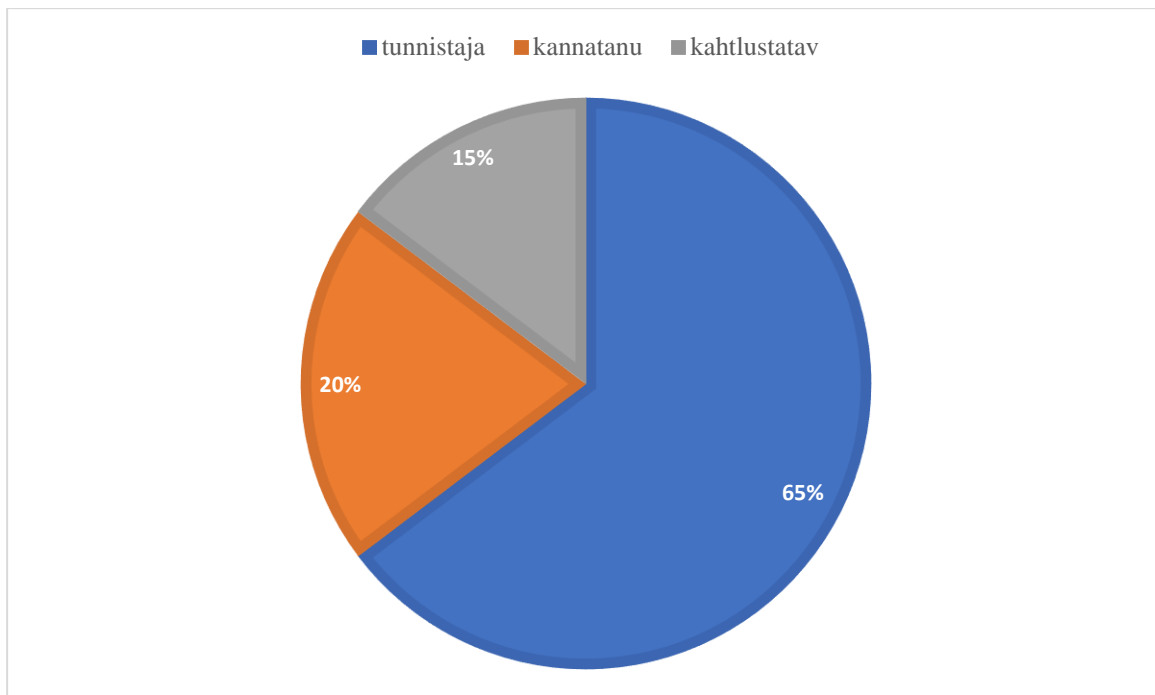
15 vastanut kasutab kaugülekuulamise läbiviimiseks tehnilist vahendit, mille kaudu in ülekuulatav otseülekanadena vahetult näha. 33 vastanut kasutab kaugülekuulamise läbiviimiseks telefoni. 13 vastanut on kasutanud mõlemat varianti. 20 vastanut on kasutanud ainult telefoni ning 2 vastanut on kasutanud ainult tehnilist vahendit, mille kaudu on ülekuulatav vahetult näha ja kuulda. (vt joonis 3). Antud küsimuse tulemus on üllatav, kuna teoorias on kirjeldatud, et telefoni teel tehtud kaugülekuulamine on äärmiselt ebausaldusväärne toiming, sest telefoni teel ei ole näha isikut, keda parasjagu üle kuulatakse. Samuti on video teel tehtud kaugülekuulamine aktsepteeritav kohtukõlbulikes asjades. Telefoni teel tehtud kaugülekuulamine võib olla lihtsam variant, kuid sellega kaasnevad mitmed riskid. Üks nendest ohtudest võib olla see, et telefoni teel tehtud

kaugülekuulamisel võib uurija suhelda hoopiski vale inimesega. (vt lk 16) Töö autor võib küsimuse vastusest järeldada, et uurijad võivad kasutada kaugülekuulamisel telefoni põhjusel, et antud viis on lihtsam. Video teel ülekuulamiseks on vaja mõlemal osapoolel videopilti, kus nii ülekuulaja kui ka ülekuulataav on vahetult näha. Ülekuulajal ehk menetlejal on selline võimalus suure tõenäosusega olemas, kuid ülekuulatavaval ei pruugi seda olla. Samuti nõuab video teel tehtav kaugülekuulamine suuremat ajalist planeerimist. Telefoni teel tehtavat kaugülekuulamist saab teha peaaegu igal ajahetkel ning mugavamalt.

Järgmisena soovis lõputöö autor välja selgitada, kelle puhul on ankeetküsitluse vastanud pidanud rakendada kaugülekuulamist. Valida sai mitme vastuse vahel, milleks olid „tunnistaja“, „kannatanu“, „kahtlustatav“ ning lisaks eelnevale sai vastaja ka lisada omapoolse vastuse, kui ta on kaugülekuulamist kasutanud kellegi teise peal, kui tunnistaja, kannatanu või kahtlustatav.

29 vastanut on kaugülekuulamist rakendanud tunnistaja puhul. 25 vastanut on kaugülekuulamist rakendanud kannatanu puhul ning 10 vastanut on kaugülekuulamist rakendanud kahtlustatava puhul. Keegi vastanutest ei lisanud omapoolset vastust, kui ta on kasutanud kaugülekuulamist kellegi teise peal, kui tunnistaja, kannatanu või kahtlustatav. 6 vastanut on rakendanud kaugülekuulamist nii tunnistaja, kannatanu kui ka kahtlustatava puhul. 14 vastanut on rakendanud kaugülekuulamist nii tunnistaja kui ka kannatanu puhul. 3 vastanut on rakendanud kaugülekuulamist nii tunnistaja kui ka kahtlustatava puhul. 6 vastanut on rakendanud kaugülekuulamist ainult tunnistaja puhul, 5 vastanut ainult kannatanu puhul ning üks vastanut ainult kahtlustatava puhul.

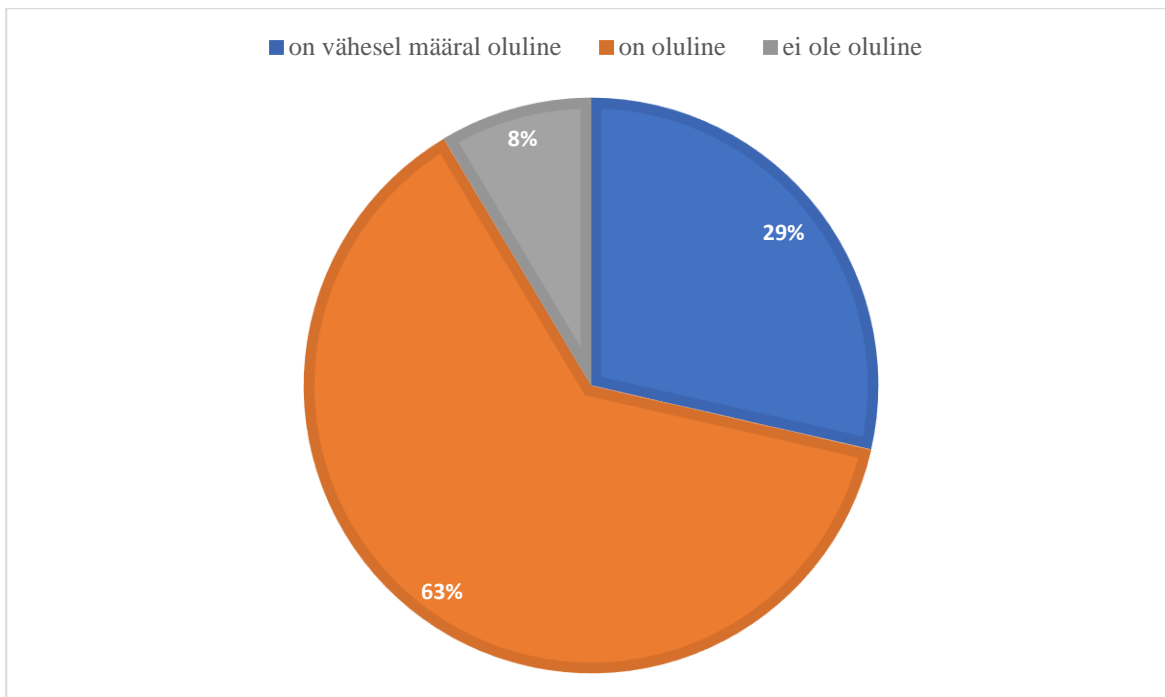
Eelmist küsimust täpsustades, soovis töö autor teada, kelle osas vastanud kõige rohkem rakendasid kaugülekuulamist. Vastusevariantideks oli „tunnistaja“, „kannatanu“ või „kahtlustatav“.

Joonis 4. Kelle puhul kasutati kõige rohkem kaugülekuulamist (autori koostatud)

65% ehk 22 vastanut on kasutanud kõige rohkem kaugülekuulamist tunnistaja puhul. 20% ehk 7 vastanut on kasutanud kõige rohkem kaugülekuulamist kannatanud puhul ning 15% ehk 5 vastanut on kasutanud kahtlustatava puhul. (vt joonis 4) Teoorias tuli välja, et 2020. aasta maikuust on võimalik rakendada ka kaugülekuulamist kahtlustatava puhul (vt lk 14). Neljanda ja viienda küsimuse tulemused annavad kinnitust, et kaugülekuulamist on hakatud rakendama ka kahtlustatava puhul, kuid siiski vähesel määral. Töö autor usub, et kahtlustatava kaugülekuulamisi tehakse vähem sellepärast, et menetlejad soovivad kahtlustatavat üle kuulates olla nendega vahetus kontaktis. Olles vahetus kontaktis kahtlustatavaga, saab kasutada rohkem taktikalisi võtteid ülekuulamiseks ning samuti saab jälgida kahtlustatava kehakeelt. Kahtlustatava kehakeel võib viidata sellele, et ta kas varjab midagi või valetab. Sama kehtib ka teiste isikute üle kuulamises, kuid kahtlustatava ülekuulamine on uurimise lõpetamiseks üks tähtsamaid toiminguid ning nagu teoorias välja tuli, on see kriminaalõigussüsteemi lahutamatu osa. Kahtlustatava ülekuulamine on keerukas protsess ja interaktiivne protsess. (vt lk 11)

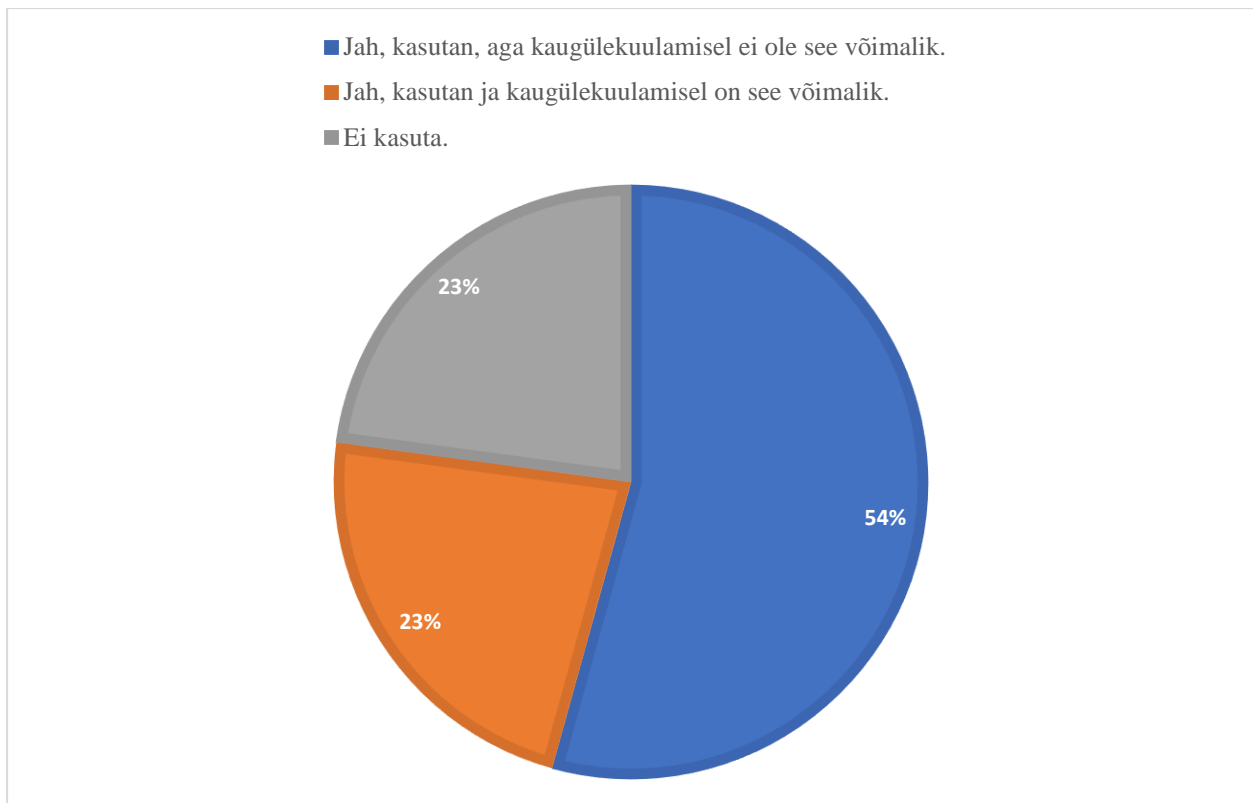
Kuuenda küsimise eesmärgiks oli välja uurida, kui oluline on vastanu jaoks nii ülekuulamine kui ka kaugülekuulamine käigus ülekuulatava kehakeele jälgimine. Antud küsimusele sai vastata järgmiselt: „on vähesel määral oluline“, „on oluline“ või „ei ole oluline“.

Joonis 5. Kehakeele jälgimise olulisus nii ülekuulamisel kui ka kaugülekuulamisel (autori koostatud)

63% ehk 22 vastanu jaoks on oluline nii ülekuulamise kui ka kaugülekuulamise käigus jälgida ülekuulitava kehakeelt. 29% ehk 10 vastanu jaoks on kehakeele jälgimine nii ülekuulamise kui ka kaugülekuulamise käigus vähesel määral oluline ning 8% ehk 3 vastanu jaoks ei ole see oluline. (vt joonis 5) See toetab teooriat, kus on kirjeldatud, et kehakeele jälgimine ülekuulamisel on oluline. Kehakeel võib viidata sellele, kas ülekuulataja valetab või varjab midagi. Vastuolude ilmnemisel peab uurija välja selgitama, kas isik valetab või varjab midagi või on antud vastuolud tingitud inimese isiksuse eripärast. (vt lk 13) Selleks, et ka kaugülekuulamise ajal saaks jälgida ülekuulitava kehakeelt, tuleks kaugülekuulamist teha läbi tehnilise vahendi, kus on ülekuulatavat isikut vahetult näha ja kuulda. Tavaliselt tehakse videokõne viisil, kus mõlemat osapoolt ei ole allapoole võõd näha. Antud probleemi lahenduseks oleks see, et tuleks kasutusele võtta reegel, kus on kirjas, et kaugülekuulamise ajal peab ülekuulatavat olema näha terve tema keha ulatuses.

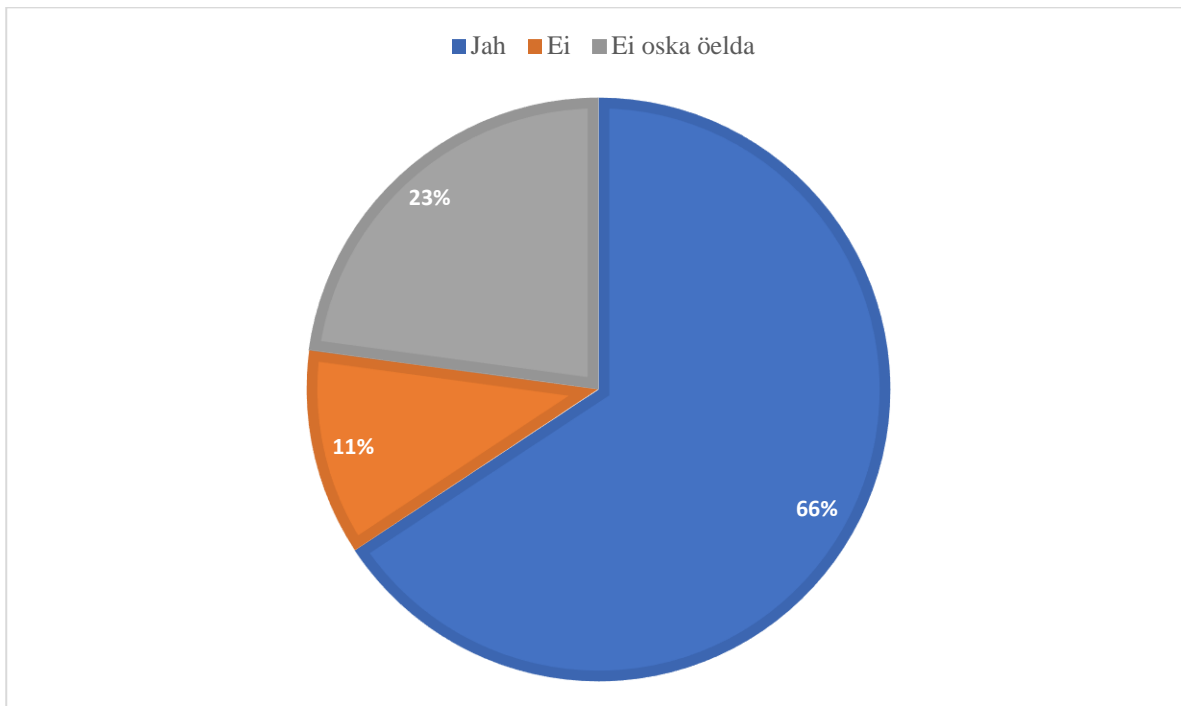
Järgmisena soovis lõputöö autor teada saada, kuidas kasutatakse taktikalisi võtteid. Autori poolt esitatud küsimuseks oli: „Kas kasutate ülekuulamisel taktikalisi võtteid ning kas kaugülekuulamisel on võimalik neid kasutada? Vastusevariantideks küsimusele olid „Jah, kasutan, aga kaugülekuulamisel ei ole see võimalik“, „Jah, kasutan ja kaugülekuulamisel on see võimalik“ või „Ei kasuta“.

Joonis 6. Taktikaliste võtete kasutamise võimalikkus kaugülekuulamisel (autori koostatud)

54% ehk 19 uurijat vastasid, et nad kasutavad ülekuulamisel taktikalisi võtteid, kuid kaugülekuulamisel ei ole see võimalik. 23% ehk 8 vastanut kasutavad ülekuulamisel taktikalisi võtteid ning ka kaugülekuulamisel on see võimalik. 23% ehk 8 vastanut ei kasuta ülekuulamisel taktikalisi võtteid. (vt joonis 6) Antud küsimus annab kinnitust, et enamuse jaoks on oluline taktikaliste võtete rakendamine ning selle olulisust kinnitab ka teooria, kus tuleb välja, et sobivate küsitlustehnikate kasutamine annab sobimatute küsimustega võrreldes pikemat, üksikasjalikumamat ning täpsemat teavet. (vt lk 11) Teoorias tuli veel välja, et ülekuulamise ajal saab kasutada mitmeid taktikaid. Töö autor tõi lõputöö teooria osas välja näiteks kognitiivse meetodi, Scharff tehnika, teabe kogumise lähenemisviisi ja süüdistatavama meetodi. Kaugülekuulamise ajal soovib töö autor kasutusele võtta Scharff-tehnika. Teoorias kirjeldatud uuringu põhjal tuli välja, et telefonikõne ajal kasutatud Scharff-tehnikaga sai ülekuulaja ülekuulatavatelt oluliselt rohkem uut teavet võrreldes otsese lähenemise taktikaga (vt lk 12).

Järgmisena soovis autor välja uurida, kuidas võidakse mõjutada kaugülekuulatavat kolmandate isikute poolt. Autori poolt esitatud küsimuseks oli: „Kas kaugülekuulatavat võidakse mõjutada kolmandate isikute poolt?“. Küsimusele vastamisel sai valida kolme vastusevariandi vahel, milleks olid: „Jah“, „Ei“ või „Ei oska öelda“.

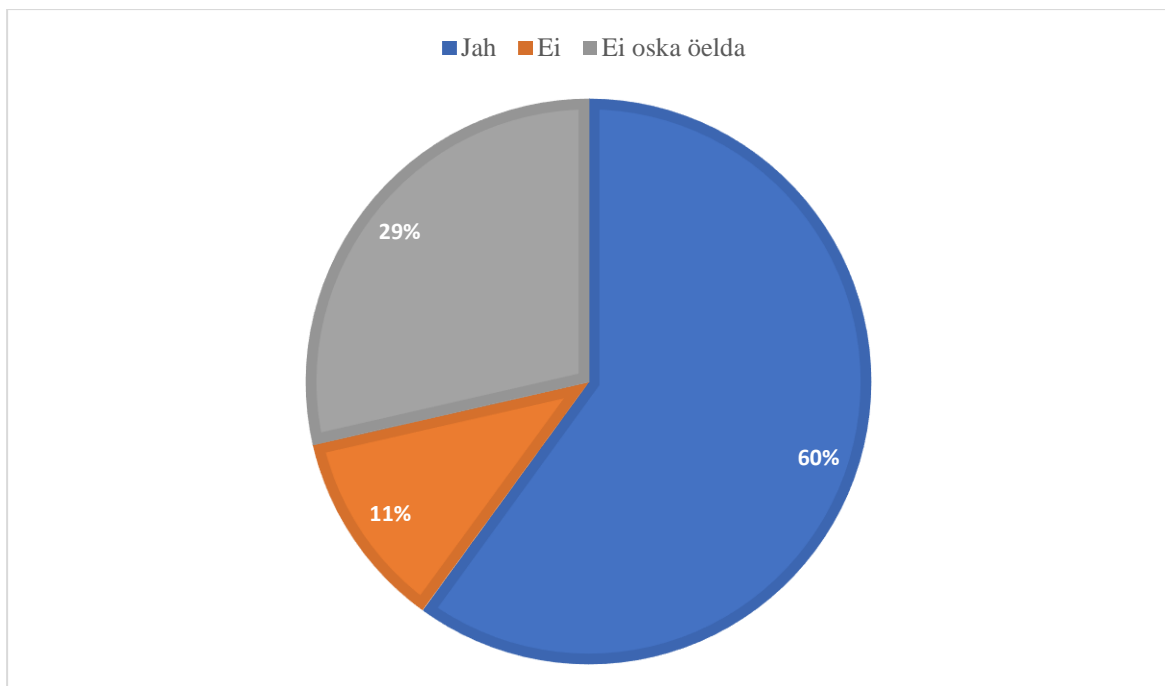
Joonis 7. Kaugülekoolatava mõjutamise võimalus kolmandate isikute poolt (autori koostatud)

66% ehk 23 vastanu arvates võidakse kaugülekoolatavat mõjutada kolmandate isikute poolt, 23% ehk 8 vastanut ei arva nii ning 11% ehk 4 vastanut ei oska öelda, kas kaugülekoolatavat kolmandate isikute poolt (vt joonis 7). Suurem hulk vastanutest siiski usub, et kaugülekoolatavat on võimalik mõjutada kolmandate isikute poolt ning antud probleem tuli välja ka teoorias, kus on öeldud, et kaugülekoolamise teel on lihtsam mõjutada ülekuulatavat. Põhjus seisneb sellest, et ülekuulatava kehakeelt ei pruugi nii hästi olla kaadris näha ning samuti võib keegi kolmas video vaatepildist eemal seista. Kui uurijal tekib kahtlus, et ülekuulamisele võib olla juures ka keegi kolmas isik, siis tuleks ülekuulamine koheselt katkestada ning läbi viia vahetu ülekuulamine. Antud küsimuse tulemused toetavad teoorias välja tulnud probleemi, kus on kirjeldatud, et kaugülekoolatavat võidakse mõjutada kolmandate isikute poolt. (vt lk 18)

Üheksandaks küsimuseks oli: „Kas teie arvates on kaugülekoolatamise käigus tagatud kaugülekoolatava õigused?“. Vastusevariantideks olid „Jah“, „Ei“ või „Ei oska öelda“. Kui antud vastusele vastati „Ei“, siis soovis töö autor, et vastaja oma vastust põhjendaks. 83% ehk 29 vastanut arvates on kaugülekoolamise käigus tagatud kaugülekoolatava õigused ning 17% ehk 6 vastanut ei osanud öelda. Ükski vastanu ei valinud vastusevariandiks „Ei“ vastust. Teooria lehekülgedel 19 ja 20 on kirjeldatud, kuidas kaugülekoolamine võib oluliselt mõjutada kaugülekoolatava õigusi. Kuna ankeetküsimustik on suunatud uurijatele, siis suurem osa neist

arvab, et kaugülekuulatava õigused on tagatud kaugülekuulamise käigus. Toetudes antud küsimuse tulemusele, arvab töö autor, et kaugülekuulamise käigus on tagatud kaugülekuulatava õigused samamoodi kui see on vahetus kontaktis tehtud ülekuulamistel. Kaugülekuulamine ei ole takistuseks, et ülekuulatavale isikule tutvustada ja selgitada tema õiguseid ja kohustusi. Antud tulemuse ei toeta teoorias välja tulnud probleemi.

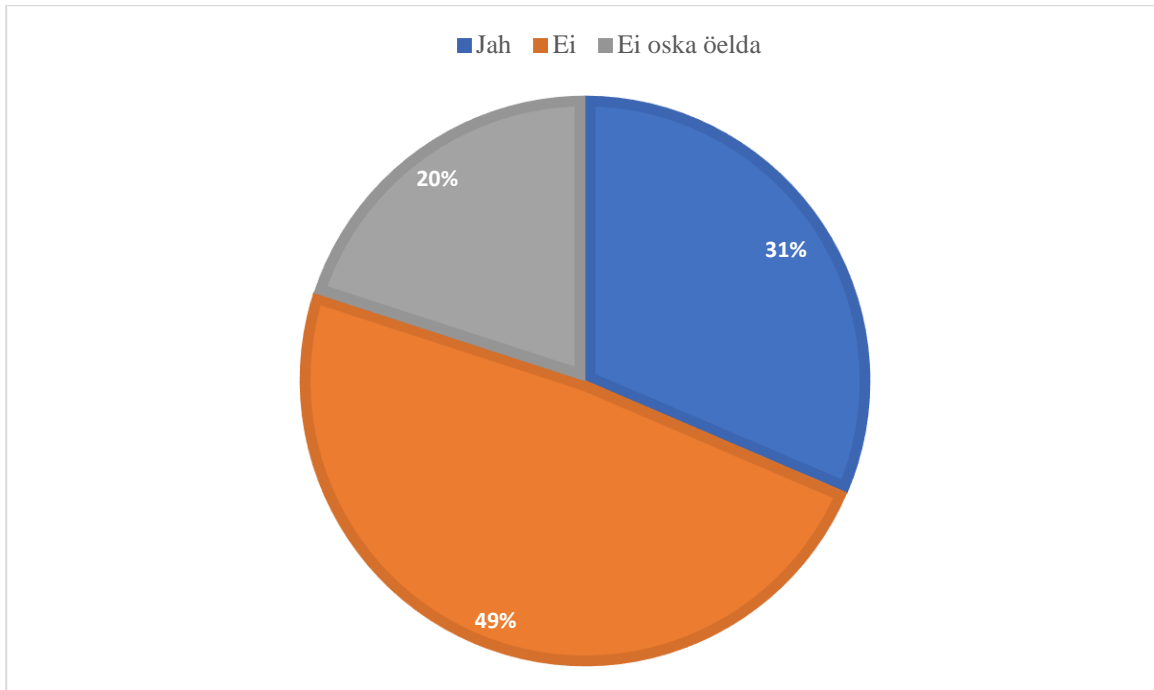
Kümnendaks küsimuseks oli: „Kas kaugülekuulatav isik on Teie arvates usaldusväärne?“ Vastusevariantideks antud küsimusele olid: „Jah“, „Ei“ või „Ei oska öelda“.

Joonis 8. Kaugülekuulatava isiku usaldusväarsus (autori koostatud)

60% ehk 21 vastanud arvavad, et kaugülekuulatav isik on usaldusväärne. 29% ehk 10 vastanut ei oska öelda, kas kaugülekuulatav isik on usaldusväärne ning 11% ehk 4 vastanut arvavad, et kaugülekuulatav isik ei ole usaldusväärne. (vt joonis 8) Lõputöö teooria osas kirjeldatud uuringu tulemus näitas, et telefoni teel tehtud ülekuulamine võib mõjutada kohtuniku arvamust sellest, kas tunnistaja on usaldusväärne (vt lk 19). Antud küsimuse põhjal soovis töö autor teada, kas kaugülekuulatav isik on uurijate arvates usaldusväärne. Kuna enamused vastasid „Jah“, siis võib väita, et kaugülekuulatav isik on lõputöö autori arvates usaldusväärne ning antud tulemus ei toeta teooriat.

Järgmiseks soovis töö autor välja uurida, kas kaugülekuulamise rakendamine on mõjutanud kriminaalmenetluse menetluskvaliteeti. Vastusevariantideks küsimusele olid „Jah“, „Ei“ või „Ei oska öelda“. Olenemata vastusest, soovis töö autor, et vastaja oma vastust ka põhjendaks. Põhjendus oli toodud antud küsimuse lisaküsimusena, mis oli avatud lõpuga.

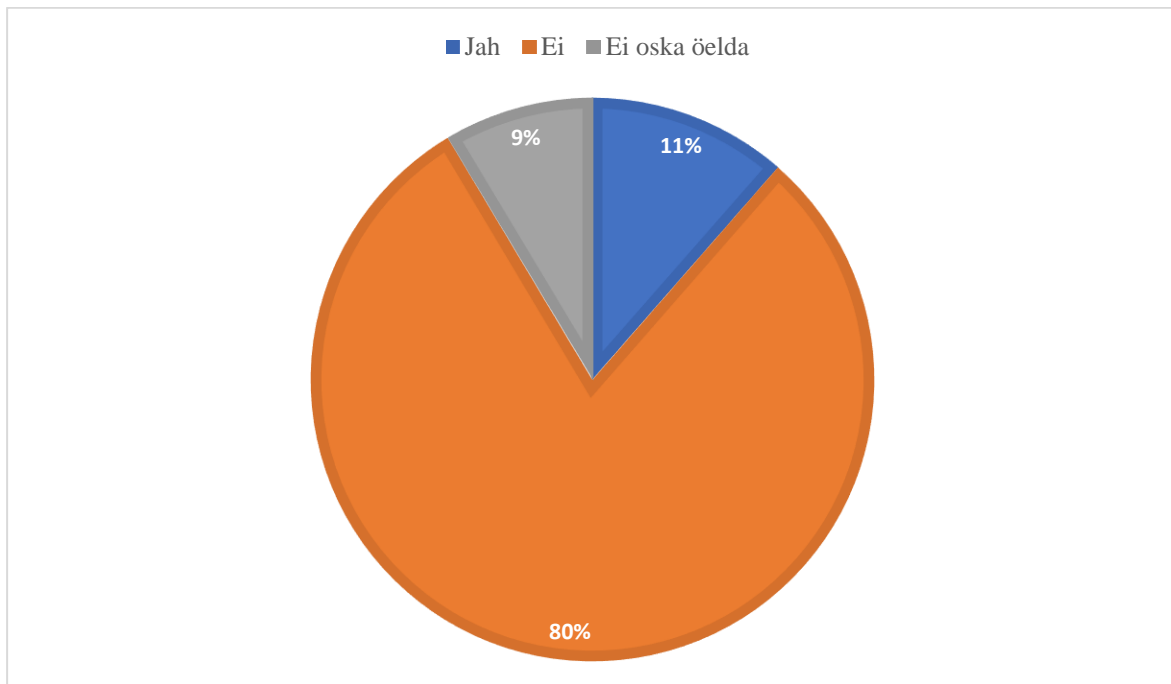

Joonis 9. Kas kaugülekuulamise rakendamine on kriminaalmenetluses mõjutanud kriminaalmenetluse kvaliteeti? (autori koostatud)

49% ehk 17 vastanut ei arva, et kaugülekuulamise rakendamine kriminaalmenetluses on mõjutanud kriminaalmenetluse menetluskvaliteeti, 31% ehk 11 vastanut arvavad, et on mõjutanud ning 20% ehk 7 vastanut ei oska öelda. (vt joonis 9) Antud küsimuse lisaküsimuse eesmärgiks oli saada uurijate omapoolseid põhjendusi oma vastusele, et saada kinnitust teoorias välja tulnud probleemidele ning samuti ka põhjuseid, mida teoorias välja ei toodud menetluskvaliteedi mõjutuste kohta. Enamus juhtudel toodi välja teoorias kirjeldatud põhjused, mis omakorda toetasid teooriat. Lisaks sellele toodi välja see, et kaugülekuulamise pärast on menetlemise aeg vähenenud ning kaugülekuulamisele kulub palju aega. Kaugülekuulamisel puudub vahetu kontakt menetlusele allutatud isikuga ning sellepärast ei ole ülekuulatava tähelepanu suunatud ainult toimingule.

Eelviimaseks soovis töö autor välja uurida, kas seoses kaugülekuulamisega on vastaja töökoormus kasvanud või mitte. Autori poolt esitatud küsimuseks oli: „Kas seoses kaugülekuulamisega on Teie

töökoormus kasvanud või mitte?“ Vastusevariantideks küsimusele olid „Jah“, „Ei“ või „Ei oska öelda“.

Joonis 10. Töökoormuse kasv seoses kaugülekuulamisega (autori koostatud)

Seoses 2020. aasta maikuus toimunud seadusemuudatusega Kriminaalmenetluse seadustikus, millega seoses laiendati kaugülekuulamise kasutusala ning samuti Covid-19 pärast tulenevate piirangutega, soovis töö autor teada, kas uurijate töökoormus on sellest tulenevalt kasvanud või mitte. Küsitluse vastusest selgus, et 80% ehk 28 vastanu jaoks ei ole seoses kaugülekuulamisega töökoormus kasvanud. 11% ehk 4 vastanut arvavad, et see on mõjutanud nende töökoormust ning 9% ehk 3 vastanut ei oska öelda. Kuna 35st 28 vastasid küsimusele eitavalt, siis sellest tulenevalt saab töö autor järeldada, et seoses kaugülekuulamise laiendatud kasutamisega ei ole uurijate töökoormus kasvanud. (vt joonis 10)

Viimaseks küsimuseks oli: „Millised probleemid on lisaks eelnevale veel välja kujunenud seoses kaugülekuulamise rakendamisega kriminaalmenetluses?“ Tegemist oli avatud lõpuga küsimusega ning antud küsimusele vastasid 17 inimest. Esimesena toodi välja, et probleemiks on tõlke tagamine ja probleemid ütluste tõlkimisega, sest telefoni kaudu on selle toimingute tegemine keeruline. Peamiseks probleemiks peavad vastanud aga seda, et ülekuulamise järgselt on probleem protokollide allkirjastamisega, sest ülekuulataval ei ole häid digioskuseid, seda tehakse poolikult või tagastab ülekuulatav protokollide allkirjastamata. Samuti ei allkirjastata protokollide koheselt ning

menetleja peab isikule pidevalt seda meelde tuletama. Järgmiseks toodi välja see, et probleemiks võivad olla hoopiski tehnilised probleemid. Näiteks kuuldavuse kvaliteet ei ole kõige parem ja sellest tulenevalt ei saa osapooled üksteisest hästi aru. Üks vastanu tõi välja selle, et kaugülekuulamise käigus on isikul lihtsam jätta ütlushetked andmata väites, et ei mäleta ega tea sündmusest midagi. Kuid see ei ole reegel, sest mõningate juhtumite puhul on tunnistajad ühe või teise osapoole poolt kallutatud ning ei ole usaldusväärsed. Üks vastanu kirjutas, et kaugülekuulamisega ei ole mingeid probleeme tekkinud. Kaugülekuulamine annab hea võimaluse hoida kokku aega. Seda põhjusel, et paljud inimesed elavad maakohtades või välismaal ning sellepärast ei ole neil võimalik ilmuda kohale või lihtsalt ei soovita tulla.

Lisaks ankeetküsitlusele soovis töö autor teada saada, kui tihti kasutati kaugülekuulamist ajavahemikus 2020-2021. Antud andmeid otsis töö autor politsei siseveebi leheküljelt Analüüsi- ja andmelaoinfosüsteem (edaspidi ALIS). Andmeid kaugülekuulamise kohta ei olnud aastast 2020 ning need puudusid, kuna kaugülekuulamise paragrahvi muudatus jõustus 2020. aasta maikuus. Politsei Menetlusinfosüsteemis (edaspidi MIS) on vastav tunnus aastast 2021 olemas ning selle kaudu saab kõiki tehtud kaugülekuulamisi sisestada. MIS andmed lähevad edasi andmebaasi ALIS. Töö autori arvates puuduvad eelnevad andmed sellepärast, et Covid-19 puhangu tõttu nõudis kaugülekuulamise laiem kasutuselevõtt kiiret lahendust ning selle tõttu puuduvad ka vastavad andmed. Samuti puuduvad varasemad andmed sellepärast, et kaugülekuulamisi tehti võrreldes vahetu ülekuulamisega väga vähe. Seda kinnitab ka ankeetküsitluse esimese küsimuse tulemused (vt joonis 1). 2021. aastal rakendati Ida prefektuuris kaugülekuulamist kriminaalmenetluses kokku 98. Nendest 64 tehti seoses tunnistajatega, 32 kannatanuga ning 2 kahtlustatavaga. Narva politseijaoskond tegi nendest 73 kaugülekuulamist, Jõhvi politseijaoskond 22 kaugülekuulamist ning Ida prefektuuri kriminaalbüroo 3 kaugülekuulamist. Kokku tehtud Ida prefektuuri ülekuulamisi 11264 ehk ainult 0,87% oli nendest kaugülekuulamise teel tehtud.

2.3 Järeldused ja ettepanekud

Käesolevas lõputöös läbi viidud küsitluse käigus selgitas autor välja kaugülekuulamisega seonduvad plussid ja miinused Covid-19 ajal ning tõi välja võimalike probleemkohtade vähendamise võimalused. Küsimuste vastused on esitatud lõikudena, kus töö autor on iga küsimust analüüsinud ning pakkunud välja omapoolseid lahendusi tekkinud probleemidele ja seostanud

need teooriaga. Samuti soovis autor teada saada, kui tihti kasutati kaugülekulamist kriminaalmenetluses ajavahemikus 2020-2021.

Teoreetiliste allikate analüüsi käigus selgub, et kaugülekulamise rakendamisega kriminaalmenetluses võivad kaasneda mitmed probleemid. Probleemid kaasnevad just sellepärast, et tegemist ei ole vahetus kontaktis tehtud ülekuulamisega. Kaugülekulamisi peab tegema, kas telefoni teel või tehnilise lahenduse abil, mille kaudu on ülekuulatav otseülekandena vahetult näha ja kuulda. Teooriast tulenevalt tuleks kaugülekulamilisel eelistada tehnilist lahendust, mille kaudu on ülekuulatav otseülekandena vahetult näha. Seda just sellepärast, et video teel tehtud kaugülekulamine on aktsepteeritav kohtukõlbulikes asjades. Telefoni teel vesteldes ei ole näha kaugülekulatavat isikut ning ei saa kindel olla, et uurija suhtleb õige inimesega. Teoreetilistest allikatest tuli välja, et kaugülekulamine võib mõjutada kriminaalmenetluse menetluskvaliteeti.

Empiirilise osa analüüsist selgub, et enamus vastanutest on kokku puutunud kaugülekulamise rakendamisega kriminaalmenetluses. Covid-19 puhangu tõttu pidid Ida prefektuuri menetlustalituste uurijad kasutusele võtma kaugülekulamise, et vähendada koroonaviiruse nakkuse levikut. Kaugülekulamise rakendamine on kaasa toonud aga mitmeid probleeme, mis raskendavad isikute üle kuulamist nii nagu seda tehti vahetus kontaktis. Küsitluste tulemuste põhjal viiakse kaugülekulamist läbi siiski telefoni teel. Töö autor usub, et uurijad kasutavad telefoni kaugülekulamilisel sellepärast, et video teel tehtav kaugülekulamine võib osutuda keeruliseks või ei ole kaugülekulataval isikul võimalik kasutada tehnilist vahendit, mis võimaldaks video teel ülekuulamist läbi viia. Telefoni teel tehtud ülekuulamine on selleks mugavam variant, mida saab teha igal ajahetkel. Kaugülekulamine võib tekitada uurijate seas ebakindlust, just oma uudsuse pärast. Küsitluse tulemusest tuli välja, et pea pooled vastanud ei arva, et kaugülekulamine on mõjutanud kriminaalmenetluse menetluskvaliteeti. Võttes arvesse aga selle, et teoreetiliste allikate põhjal on kaugülekulamine mõjutanud kriminaalmenetluses menetluskvaliteeti, võib töö autor järeldada seda, et kaugülekulamise rakendamine kriminaalmenetluses on mõjutanud kriminaalmenetluse menetluskvaliteeti.

Lisaks eelnevale soovis töö autor välja uurida, kui tihti kasutati kaugülekulamist kriminaalmenetluse ajavahemikus 2020-2021. Andmed võttis töö autor politsei siseveebi andmebaasist ALIS. 2020. aasta kohta andmed puuduvad kaugülekulamise rakendamise kohta. 2021. aastal rakendati kaugülekulamist kriminaalmenetluses 98 korral. Kokku tehti ülekuulamisi 11264 ehk 0,87% oli nendest tehtud kaugülekulamise teel. Töö autor võib sellest järeldada, et

kaugülekuulamist kasutatakse Ida prefektuuri menetlustalituste uurijate seas vähe ning seda sellepärast, et kaugülekuulamise rakendamine kriminaalmenetluses on Eestis suhteliselt uus viis, kuidas ülekuulamist läbi viia.

Töö autor toob välja mõned ettepanekud, kuidas tekkinud probleeme lahendada:

- Politsei- ja Piirivalveametil töötab välja korra menetlejatele, mis käsitleb kaugülekuulamist kriminaalmenetluses üksikasjalikumalt.
- Infosüsteemides korra loomine, et andmed oleksid õiged ja usaldusväärsed. Sealt tulenev statistika aitaks edasisele arengule kaasa.
- Ametnike põhjalikum koolitus, kuidas turvaliselt läbi viia kaugülekuulamist.
- Luua eraldi programm, mis lihtsustab kaugülekuulamise läbiviimist ja on turvaline.

Hetkel valitseb teadmatus, millal võib Covid-19-st tingitud pandeemia lõppeda ning on oluline, et leitaks lahendus sellele, kuidas kaugülekuulamist parendada. Peale pandeemia lõppu võib tekkida olukord, et kaugülekuulamise osakaal võib hoopiski langeda. Probleemide lahendamisel saab kaugülekuulamist käsitleda, kui ressursi säästvat lahendust. Isegi, kui pandeemia lõppeb ning kaugülekuulamist ei ole enam nii palju vaja.

KOKKUVÕTE

Koroonaviiruse puhangu tõttu kehtestati liikumispiirangud 2020. aasta mais ning selle tõttu pidid menetlejad kasutusele võtma kaugülekuulamise. Lõputöö aktuaalsus seisnes selles, et kriminaalmenetlust ning sellega seotud isikute ülekuulamisi on vaja läbi viia isegi siis, kui Covid-19 pandeemia seda mõjutab. Sellega kaasnesid ka muudatused Kriminaalmenetluse seadustikus, mis käsitleb kaugülekuulamist. Lõputöö käigus selgitati välja, et kaugülekuulamise rakendamine kriminaalmenetluses on väga aktuaalne ning laialdaselt kasutatud peale Covid-19 puhangut.

Lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada kaugülekuulamise seonduvad plussid ja miinused Covid-19 ajal ning võimalike probleemkohtade vähendamise võimalused. Lõputöö tulemusena selgus, et kaugülekuulamise rakendamisega kriminaalmenetlusega kaasnevad mitmed probleemid. Teoorias tulid välja mitmed probleemid ning ankeetküsitluse vastused, kas toetasid probleeme või ei toetanud. Lisaks sellele tõid vastanud välja ka teisi probleeme, mis kaugülekuulamise rakendamisel kriminaalmenetluses välja on tulnud.

Lõputöös püstitas autor uurimisküsimused, milleks olid:

- 1) Kui tihti kasutati kaugülekuulamist kriminaalmenetluses ajavahemikus 2020-2021?
- 2) Millised olid peamised viisid kaugülekuulamise läbiviimiseks?
- 3) Kas kaugülekuulamise rakendamine on mõjutanud kriminaalmenetluse menetlus kvaliteeti?
- 4) Millised olid peamised probleemid kaugülekuulamise rakendamisel?

Esimese uurimisküsimuse vastuseks selgitas autor välja, kui tihti kasutati kaugülekuulamisi kriminaalmenetluses ajavahemikus 2020-2021. Autori soov oli nii 2020 ja 2021 aastat võrrelda omavahel, et teada saada, kuidas on kaugülekuulamise osakaal kasvanud. Andmed 2020. aasta kohta puudusid, kuna kaugülekuulamise paragrahvi muudatus jõustus 2020. aasta maikuu. 2021. aastal tehti kaugülekuulamisi kriminaalmenetluses ALIS andmebaasist kätte saadud andmete põhjal ainult 0,87% kõigist ülekuulamistest. Antud andmed on töö autori arvates valed ning põhjust on kirjeldatud analüüsi 32 leheküljel (vt lk 32). Politsei- ja Piirivalveamet peab rõhku panema antud probleemile ning MIS andmebaasis vastavas kohas uuendusi või parandusi tegema, et tulevikus oleks parem jälgida seda, kui palju täpsemalt rakendatakse kaugülekuulamist kriminaalmenetluses.

Teiseks küsimuseks oli, millised on viisid, kuidas viiakse läbi kaugülekuulamise kriminaalmenetluses. Kriminaalmenetluse seadustiku põhjal saab kaugülekuulamisi teha telefoni kaudu või tehnilise lahenduse abil, mille kaudu on ülekuulatatav otseülekandena vahetult näha või kuulda. Küsitluse põhjal tehakse kõige rohkem kaugülekuulamisi telefoni teel.

Kolmandaks küsimuseks oli, kas kaugülekuulamise rakendamine on mõjutanud kriminaalmenetluses menetluskvaliteeti. Küsitluse tulemusest selgub, et kaugülekuulamise rakendamine kriminaalmenetluses ei ole mõjutanud enamuse ehk 49% vastanu arvates kriminaalmenetluse kvaliteeti. 31% vastanu arvates on see kriminaalmenetluse menetluskvaliteeti mõjutanud ning väljatoodud põhjuste pinnalt võib öelda, et kaugülekuulamise kasutamine kriminaalmenetluses ei ole mõjutanud menetluskvaliteeti.

Neljandaks ehk viimaseks küsimuseks oli, millised olid peamised probleemid kaugülekuulamise rakendamisel. Üheks nendest probleemiks on see, et kaugülekuulamise käigus on raske jälgida kaugülekuulatava kehakeelt, sest telefoni teel on kaugülekuulatavat ainult kuulda. Tehnilise lahenduse, mille kaudu on ülekuulatatav otseülekandena vahetult näha ja kuulda, näeb kaugülekuulatavat üldjuhul ainult vööst üles poole. Kaugülekuulamisel tekib probleem ka taktikaliste võtete kasutamisel. Küsitluse tulemustes on näha, et 54% vastanu arvates ei ole neil võimalik kasutada taktikalisi võtteid kaugülekuulamisel. Kaugülekuulamise ajal võidakse mõjutada ka kaugülekuulatavat kolmandate isikute poolt. Teoorias tuli välja, et isiku õigused ei pruugi olla tagatud kaugülekuulamise teel. Küsitluse tulemus aga ei toeta teooriat, sest 83% vastanutest arvab, et kaugülekuulamise käigus on tagatud kaugülekuulatava õigused. Samuti võib tekkida probleem selles, kas kaugülekuulatav isik on usaldusväärne. Antud probleemile sai töö autor vastuse küsitluse vastusest, kus 60% vastanu arvates on kaugülekuulatav isik usaldusväärne. Lisaks teoorias välja toodud probleemidele soovis töö autor teada saada, millised probleemid on veel välja kujunenud küsitluse vastanutel kaugülekuulamise rakendamisel. Probleemideks on tõlke tagamine ja ütluste tõlkimine, protokoll ei allkirjastata koheselt, üle kuulatavatel on vähesed digioskused, tehnilised probleemid, kus kuuldavuse kvaliteet ei ole kõige parem. Lisaks sellele tõi üks vastanu välja, et kaugülekuulamise käigus on ülekuulataval isikul lihtsam jätta ütlused andmata, väites, et ei mäleta ega tea sündmusest midagi.

Uurimisülesandeid seadis autor endale neli ning kõik said edukalt saavutatud. Esimeseks ülesandeks oli analüüsida teaduskirjanduse põhjal isikute ülekuulamisi üldiselt ning sellest

tulenevalt ka kaugülekuulamise erisust kriminaalmenetluses. Teiseks uurimisülesandeks oli koostada ankeetküsitlus, millele vastavad Covid-19 ajal kriminaalmenetluses kaugülekuulamist rakendanud ametnikud. Ankeetküsitlus sai edukalt koostatud ning sellele vastasid 35 Ida prefektuuri menetlustalituste uurijat. Kolmandaks uurimisülesandeks oli hinnata ja analüüsida ankeetküsitluse tulemusi. Viimaseks uurimisülesandeks oli sünteesida teooriat ja uuringu tulemusi ning teha järeldusi ja ettepanekuid kaugülekuulamise rakendamise parandamiseks ning teha seda lähtudes sellest, et Covid-19 pandeemia olukord võib veel jätkuda ning hetkel on teadmatus, kas ja millal antud pandeemia lõppeb. Töö autor tõi mõningad ettepanekud töösse, kuidas võiks kaugülekuulamise rakendamist parandada.

SUMMARY

The author of the thesis chose this topic because the movement restrictions caused by the coronavirus are global and affect practically all areas of public life. Criminal proceedings are no exception. In the spring of 2020, a decision was adopted in Estonia amending the sections of the Code of Criminal Procedure regarding the spread of the SARS-Cov-2 virus, which causes the Covid-19 disease. In the criminal proceedings, the sections on tele-hearing were amended. The author of the thesis believes that there are number of problems with the implementation of tele-hearing that should be taken into account.

The title of the thesis is „Implementation of tele-hearing in criminal proceedings in the Eastern Prefecture during Covid-19“. The thesis is written in Estonian and consists of 47 pages.

the survey was conducted between investigators of the procedural services of the Eastern Prefecture of the Police and Border Guard Board.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Abipolitseiniku seaduse ja teiste seaduste muutmise seadus (COVID-19 haigust põhjustava viiruse SARS-Cov-2 levikuga seotud meetmed) (2020) RT I, 06.05.2020, 1

Arkusha, L., Torbas, O., Voloshyna, V., Zavtur, V., Babchynska, T., 2020. Problems of starting a pre-trial investigation before and during the covid-19 pandemic. Comparison of the international context. *Revista de Derecho*, 9(2), pp. 291-316.

Bachmann, T., 2003. *Psühhonoomia juriidilises kontekstis*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Bachmann, T., 2008. *Valetamismärgid. Kuidas tunda ära valetamist?* Tallinn: AS Äripäev

Backer-Eck, B., Bull, R., Walsh, D., 2020. Investigative empathy: a strength scale of empathy based on European police perspectives, *Routledge*. 27(3), pp. 412-427.

Boyle, M., Vullierme, J.-C., 2018. *A brief introduction to investigative interviewing. A practitioner's guide*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://rm.coe.int/guide-to-investigative-interviewing/16808ea8f9> [Kasutatud 16.01.2022]

Bussu, A., 2016. Gathering evidence: problems, training requirements, and good practices in the Italian Judicial Police force. *Routledge*. 17(5), pp. 394-407.

Dhami, M.-K., Goodman-Delahunty, J., Desai, S., 2017. Development of an information sheet providing rapport advice for interpreters in police interviews. *Routledge*. 18(3), pp. 291-305.

Farrugia, L., Gabbert, F., 2019. Vulnerable suspects in police interviews: Exploring current practice in England and Wales. *Journal of Investigation Psychology & Offender Profiling*. 17(1), pp. 17-30.

Gilbert, J., N., 1993. *Criminal Investigation*. Nebraska: University of Nebraska at Kearney.

Guetterman, T. C., Sakakibara, R. V., Clark, V. L. P., Luborsky, M., Murray, S. M., Castro, F. G., Creswell, J. W., Deutsch, C & Gallo, J.J., 2019. Mixed methods grant applications in the health sciences: An analysis of reviewer comments. *National Institutes of Health PLoS ONE*. 14(11), pp. 1-16.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P., 2010. Uuri ja kirjuta. Tallinn: Medicina.

Irani, E., 2019. The Use Of Videoconferencing for Qualitative Interviewing: Opportunities, Challenges, and Considerations. *Clinical Nursing Research*. 28(1), pp. 3-8.

Justiitsminister (2008) *Süüiteomenetluses digitaalalkirjastatud ja muu digitaalse dokumendi vormistamise, edastamise ja säilitamise kord. Määrus. RT I, 11.02.2016, 8*

Kergandberg, E., Sillaots, M., 2006. *Kriminaalmenetlus*. Tallinn: Juura.

Kriminaalasi V.K. süüdistuses KarS § 318 lg 1 järgi (2021) 1-20-1578

Kriminaalmenetluse seadustik (2004) RT I, 08.07.2021, 9

Krüger, U., 2007. *Kriminaalmenetlus: Tõendamine kohtueelses menetluses*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia

Krüger, U., 2008. *Ülekuulamine kohtueelses menetluses. Õiguslikud aspektid*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Laherand, M.-L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk.

Legg M., 2021. The COVID-19 Pandemic, the Courts and Online Hearings: Maintaining Open Justice, Procedural Fairness and Impartiality. *Federal Law Review*. 49(2), pp. 161-184.

Lidén, M., 2020. The impact of COVID-19 on criminal investigations and proceedings in Sweden – A snapshot of practitioners' realities. *Elsevier B.V.* 2, pp. 325-332.

Lindmäe, H. 1995 *Menetlustaktika.1*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda

Listov, S., 2020. *E-kiri Ida prefektuuri menetlejatele [E-kiri]* (07.05.2020).

Lõhmus, U., 2019. *Põhiõigused kriminaalmenetluses*. Tallinn: kirjastus Juura.

May, L., Granhag, P.-A., Oleszkiewicz, S., 2014. Eliciting Intelligence Using the Scharff-Technique: Closing in on the Confirmation/Disconfirmation-Tactic. *John Wiley & Sons*. 11(2), pp. 136-150.

Navarro, J. ja Karlins, M., 2010. *Kehakeelest*. Tallinn: Varrak.

Newman, I. & Benz, C. R., 1998. *Qualitative-quantitative Research Methodology: Exploring the Interactive Continuum*. Southern Illinois: Southern Illinois University.

Päts, K., 2021. *Kaugülekuulamise vajalikkus ja usaldusväärsus kriminaalmenetluses*. Magistritöö. Tallinn: Tartu Ülikool Õigusteaduskond

Ramos, VC., Anagnostakis, A., Barletta, A., Tehver, J., Canestrini, N., 2021. European Criminal Bar Association statement of principles on the use of video-conferencing in criminal cases in a Post-Covid-19 World. *New Journal of European Criminal Law*. 12 (3), pp 476-493

Rossner, M., Tait, D., 2021. Presence and Participation In a Virtual Court. *Criminology & Criminal Justice*. 00(0), pp. 1-23.

Rossner, M., Tait, D., McCurdy, M., 2021 Justice Reimagined: Challenges and Opportunities With Implementing Virtual Courts. *Sydney Law School (Australia)*. 33(1), pp. 94-100.

Sauerland, M., Krix, A.-C., Sagana, A., 2019. Deceiving suspects about their alibi is equally harmful to the innocent and guilty *John Wiley & Sons*. 33(6), pp. 1238-1246.

Õunapuu, L., 2012. *Valimid kvantitatiivsetes ja kvalitatiivsetes uurimustes*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/27764/index.html> [Kasutatud 30.10.2020].

Õunapuu, L., 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Joonis 1. Kaugülekuulamise rakendamine kriminaalmenetluses enne Covid-19 puhangut (autori koostatud)	23
Joonis 2. Kaugülekuulamise rakendamine kriminaalmenetluses peale Covid-19 puhangut (autori koostatud)	24
Joonis 3. Tehnikavahendid (autori koostatud)	25
Joonis 4. Kelle puhul kasutati kõige rohkem kaugülekuulamist (autori koostatud)	27
Joonis 5. Kehakeele jälgimise olulisus nii ülekuulamisel kui ka kaugülekuulamisel (autori koostatud).....	28
Joonis 6. Taktikaliste võtete kasutamise võimalikus kaugülekuulamisel (autori koostatud)	29
Joonis 7. Kaugülekuulatava mõjutamise võimalus kolmandate isikute poolt (autori koostatud)	30
Joonis 8. Kaugülekuulatava isiku usaldusväärsus (autori koostatud)	31
Joonis 9. Kas kaugülekuulamise rakendamine on kriminaalmenetluses mõjutanud kriminaalmenetluse kvaliteeti? (autori koostatud)	32
Joonis 10. Töö koormuse kasv seoses kaugülekuulamisega (autori koostatud)	33

LISAD

Lisa 1. Ankeetküsitluse küsimused

1. Mitmel korral olete Teie kokku puutunud kaugülekuulamise rakendamisega kriminaalmenetluses enne COVID-19 puhangut?

- 1-5 korda
- 5-10 korda
- rohkem kui 10 korda
- ei ole kordagi kaugülekuulamist rakendanud kriminaalmenetluses

2. Mitmel korral olete Teie kokku puutunud kaugülekuulamise rakendamisega kriminaalmenetluses peale COVID-19 puhangut?

- 1-5 korda
- 5-10 korda
- 10-15 korda
- rohkem kui 15 korda
- ei oska öelda
- ei ole pidanud rakendama kaugülekuulamist kriminaalmenetluses

3. Milliseid tehnikavahendeid Te selleks kasutate? (valikvastus)

- Telefon
- Tehniline lahendus, mille kaudu on ülekuulatav otseülekandena vahetult näha ja kuulda.

4. Kelle puhul olete pidanud rakendama kaugülekuulamist kriminaalmenetluses COVID-19 ajal? (valikvastus)

- Tunnistaja
- Kannatanu
- Kahtlustatav
- Muu

5. Kelle osas rakendate rohkem kaugülekuulamist?

- Tunnistaja
- Kannatanu
- Kahtlustatav

6. Kui oluline on Teie jaoks nii ülekuulamise kui ka kaugülekuulamise käigus ülekuulatava kehakeele jälgimine?

- on vähesel määral oluline
- on oluline
- ei ole oluline

7. Kas kasutate ülekuulamisel taktikalisi võtteid ning kas kaugülekuulamisel on võimalik neid kasutada?

- Jah, kasutan, aga kaugülekuulamisel ei ole see võimalik.
- Jah, kasutan ja kaugülekuulamisel on see võimalik
- Ei kasuta

8. Kas kaugülekuulatavat võidakse mõjutada kolmandate isikute poolt?

- Jah
- Ei
- Ei oska öelda

9. Kas Teie arvates on kaugülekuulamise käigus tagatud kaugülekuulatava õigused?

- Jah
- Ei
- Ei oska öelda

9.1 Kui vastasite eelmisele küsimuse vastuseks "Ei", siis palun põhjendage oma vastust.

Vastus:

10. Kas kaugülekuulatav isik on Teie arvates usaldusväärne?

- Jah
- Ei

- Ei oska öelda

11. Kas kaugülekuulamise rakendamine kriminaalmenetluses on mõjutanud kriminaalmenetluse menetlus kvaliteeti?

- Jah
- Ei
- Ei oska öelda

11.1 Palun põhjendage eelmist vastust.

Vastus:

12. Kas seoses kaugülekuulamisega on Teie töö koormus kasvanud või mitte?

- Jah
- Ei
- Ei oska öelda

12. Millised probleemid on lisaks eelnevale veel välja kujunenud seoses kaugülekuulamise rakendamisega kriminaalmenetluses?

Vastus: